

OULUN YLIOPISTO
UNIVERSITY of OULU

TALOUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Olavi Sariola

**SEURAKUNNAN INVESTOINTIEDELLYTYKSET VERRATTUNA
SEURAKUNTAYHTYMÄÄN**

Pro gradu -tutkielma

Laskentatoimi

Lokakuu 2012

Yksikkö Laskentatoimen yksikkö			
Tekijä Sariola Olavi		Työn valvoja Järvinen J., professori	
Työn nimi Seurakunnan investointiedellytykset verrattuna seurakuntayhtymään			
Oppiaine Laskentatoimi	Työn laji Pro gradu	Aika Lokakuu 2012	Sivumäärä 69 + 4 kpl
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkielmassa selvitetään seurakuntien tilinpäätöstietoja hyväksikäyttäen seurakuntien investointiedellytyksiä ja niiden mahdollista muuttumista, jos seurakunnat perustavat seurakuntayhtymän. Kuntakentän muutokset aiheuttavat muutoksia seurakuntien rakenteisiin. Ne joutuvat joko yhdistymään tai perustamaan seurakuntayhtymiä kuntaliitosten takia. Investoinneilla on pitkäaikaiset vaikutukset seurakunnan talouteen. Tästä syystä investointiedellytysten muuttuminen seurakuntayhtymiä perustettaessa on hyvä tietää.</p> <p>Tutkimusote on ensisijaisesti päätöksentekometodologinen ja teoriaosuus painottuu liikekirjanpidon ilmenemismuotoihin julkishallinnossa. Teoriaosassa selvitetään myös tutkimuksen kannalta olennaiset käsitteet.</p> <p>Seurakunnat toimivat rahoitusrakenteensa perusteella julkisella sektorilla, jonka pääasiallisena tulonlähteenä ovat verotulot. Investoinneilla ei haeta taloudellista tulosta vaan vaikuttavuutta. Tutkimuksen aineistona ovat kaikkien Kalajoen rovastikunnan seurakuntien tuloslaskelmat ja taseet vuodelta 2010 ja lähempään tarkasteluun otettujen Alavieskan, Haapajärven ja Ylivieskan seurakunnan tuloslaskelmat ja taseet myös vuodelta 2011 sekä investointisuunnitelmat vuosille 2012–2016. Niiden pohjalta investointiedellytyksiä tutkittiin Invest for Excel -ohjelmalla tehtävillä simulaatioilla.</p> <p>Tutkimuksen perusteella seurakuntien investointiedellytykset voivat parantua perustamalla seurakuntayhtymä, erityisesti jos yhtymän perustavien seurakuntien pääomarakenne on erilainen. Niiden investointivara mahdollisesti kasvaa tai ne saavat lisää mahdollisuuksia rahoittaa investointinsa.</p> <p>Tulosta voidaan hyödyntää seurakuntien suunnitellessa seurakuntayhtymän perustamista tai yhdistymistä yhdeksi seurakunnaksi. Se voi olla päätöksenteon tukena. Tulos on mahdollisesti yleistettävissä myös kuntasektorille, koska kuntien rahoitusrakenne on samankaltainen seurakuntien kanssa.</p>			
Asiasanat Julkinen talous, liikekirjanpito julkishallinnossa, kumulatiivinen kokonaisskassavirta, omavaraisuusaste			
Muita tietoja			

SISÄLLYS

Tiivistelmä

Sisälyys

Kuviot ja taulukot

1	JOHDANTO	6
1.1	Taustaa	6
1.2	Tutkimuksen tarkoitus.....	6
1.3	Tutkielman toteutus.....	7
1.4	Tutkielman rakenne.....	9
2	LIIEKIRJANPITO JULKISHALLINNOSSA	10
2.1	Hallinnollisesta kirjanpidosta liikekirjanpitoon	10
2.2	Julkisen vs. yksityisen sektorin laskentatoimi	12
2.2.1	Tehokkuus, vaikuttavuus ja taloudellisuus	13
2.2.2	Julkinen perintöomaisuus.....	14
2.3	Konkurssiriski julkisella sektorilla.....	15
2.4	Liikekirjanpito seurakunnissa	16
2.5	Investoinnit.....	17
2.6	Poistot julkisyhteisöissä	19
2.7	Omavaraisuusaste.....	20
2.8	Oma pääoma ja vieraan pääoman vipuvaikutus	20
3	TOIMINTAYMPÄRISTÖ	24
3.1	Seurakunta julkisyhteisönä.....	24
3.2	Seurakuntayhtymä.....	24
3.3	Seurakuntien tulorahoitus.....	25
3.4	Seurakuntien verotus	28
4	NYKYTILA-ANALYYSI.....	30
4.1	Seurakuntien taloushallinnon ohjeet	30
4.2	Poistot.....	30
4.3	Seurakuntien tunnuslukuja	31
4.3.1	Omavaraisuusaste.....	31
4.3.2	Suhteellinen velkaantuneisuus	32
4.3.3	Lainakanta	33
4.3.4	Rahoitusvarallisuus	33

4.3.5	Seurakuntien kertyneet voittovarot	34
4.3.6	Seurakuntien koko.....	35
4.4	Seurakunnan koon vaikutus lainakorkoon	36
5	INVESTOINTIEDELLYTYKSET	
	SEURAKUNNASSA/SEURAKUNTAYHTYMÄSSÄ	38
5.1	Oletuksia tuloslaskelman erissä	39
5.1.1	Tuotto-oletuksia	39
5.1.2	Kuluoletuksia	40
5.2	Oletuksia tase-erissä.....	40
5.3	Investointien rahoitukseen liittyviä oletuksia.....	41
5.4	Muita oletuksia.....	41
5.5	Kriittiset investointeja rajoittavat tekijät.....	42
5.6	Seurakuntien investointiedellytykset	44
5.6.1	Alavieska.....	44
5.6.2	Haapajärvi	46
5.6.3	Ylivieska	48
5.7	Seurakuntayhtymien investointiedellytykset	49
5.7.1	Alavieska ja Haapajärvi	49
5.7.2	Alavieska ja Ylivieska.....	50
5.7.3	Haapajärvi ja Ylivieska	51
5.7.4	Yhteenveto investointiedellytyksistä	55
5.8	Herkkyysanalyysijä	56
5.8.1	Muutokset verotuloissa	57
5.8.2	Muutokset vieraan pääoman korossa	59
5.8.3	Muutokset verotuloissa ja vieraan pääoman koroissa.....	61
6	YHTEENVETO	63
	LÄHTEET	66
	LIITTEET	
	Liite 1 Alavieskan kumulatiivinen kokonaiskassavirta herkkyysanalyysissä	70
	Liite 2 Haapajärven kumulatiivinen kokonaiskassavirta herkkyysanalyysissä.....	71
	Liite 3 Haapajärven oman pääoman ja peruspääoman erotus herkkyysanalyysissä	72
	Liite 4 Ylivieskan kumulatiivinen kokonaiskassavirta herkkyysanalyysissä	73

KUVIOT

Kuvio 1. Kumulatiiviset kokonaiskassavirrat vuosina 2012–2016.	53
Kuvio 2. Omavaraisuusaste vuosina 2012–2016	54
Kuvio 3. Oman pääoman ja peruspääoman erotus vuosina 2012–2016.....	55

TAULUKOT

Taulukko 1. Talousarviokirjanpito ja liikekirjanpito – kaksi eri kirjanpitomallia	11
Taulukko 2. Kirkollisveroprosentit ja verokertymät Kalajoen rovastikunnassa 2010	27
Taulukko 3. Kalajoen rovastikunnan seurakuntien omavaraisuusasteet.....	32
Taulukko 4. Kalajoen rovastikunnan seurakuntien kokoa kuvaavia lukuja 31.12.2010 ...	36
Taulukko 5. Alavieskan, Haapajärven ja Ylivieskan peruspääoma ja kertyneet voittovarot vuonna 2011	35
Taulukko 6. Rajoittavat tekijät ja maksimi-investointien määrät	56

1 JOHDANTO

1.1 Taustaa

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakunnat elävät monenlaisissa muutospaineissa. Useiden seurakuntien jäsenmäärät vähenevät (Kirkon keskushallinto 2012) ja väestö ikääntyy (Tilastokeskus 2003). Valtionhallinnon halu vähentää selvästi kuntien määrää Suomessa vaikuttaa seurakuntien talouden rakenteisiin, koska seurakuntien verokertymä tulee kuntarajojen mukaan. Yhden kunnan sisällä voi olla useampia seurakuntia, mutta Kirkkolain (11:1.1§) mukaan niiden on muodostettava seurakuntayhtymä. Monet seurakunnat ovat pieniä ja niiden taloudelliset resurssit ovat hyvin rajallisia. Kuitenkin niiden pitää toisinaan pystyä toteuttamaan suuriakin investointeja. Esimerkiksi kirkon peruskorjaus tai leirikeskuksen uusi majoitusrakennus voi olla tällainen. Myös muuttunut toimintaympäristö saattaa aiheuttaa investointitarpeita.

Seurakunnat ovat omalla tavallaan osa Suomen julkista sektoria. Niiden rakenteet muistuttavat monessa suhteessa kuntia. Koska tutkimuksia seurakuntien talousasioista on vähän, lähdekirjallisuus painottuu kuntasektoriin ja muuhun julkishallintoon liittyvään tutkimukseen. Tässä opinnäytetyössä seurakunnilla ja seurakuntayhtymillä tarkoitetaan Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakuntia ja seurakuntayhtymiä, jos toisin ei ole mainittu.

1.2 Tutkimuksen tarkoitus

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää hyödyntäen tilinpäätösaineistoja, muuttuvatko investointiedellytykset ja jos muuttuvat, niin miten, jos kaksi seurakuntaa muodostaa seurakuntayhtymän. Tuoko talousyksikön kasvu lisää mahdollisuuksia? Onko siinä mitään eroa tai onko sillä mitään vaikutusta, jos taloudelliselta tilaltaan tai pääomarakenteeltaan kaksi erilaista tai kaksi samantapaista seurakuntaa perustaa seurakuntayhtymän vai ovatko vaikutukset investointiedellytysten mahdolliseen muuttumiseen aina samanlaiset riippumatta yhdistyvien seurakuntien taloudellisesta nykytilasta? Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole selvittää muiden mahdollisten tekijöiden vaikutuksia investointiedellytysten muutoksiin. Muina mahdollisina tekijöinä voisi seurakuntayhtymän perustamisen yhteydessä mainita esimerkiksi lei-

rikeskusten käytön tehostumisen ja sen johdosta omaisuuden realisoinnin, mikä vaikuttaisi seurakuntien investointiedellytyksiin. Työn tilaajana on Oulun hiippakunnan tuomiokapituli.

Kuntien taloudenpidosta Sinervo (2011: 7) on lausunut seuraavasti: ”Kunnan talouden tasapainossa on olennaista resurssien riittävyys pitkällä aikavälillä. Tämän vuoksi tuloslaskelmaa tulkittaessa tulisi ottaa huomioon kunnan väestönkehitys ja palvelu- ja tulo-rahastustarve, palvelun käyttäjien tyytyväisyys sekä kunnan lainakannan ja kassavarojen tila.” Tämä sama periaate sopii erittäin hyvin myös seurakuntien taloudenpitoon. Sinervon esille nostamista asioista tässä tutkimuksessa on tarkoitus selvittää seurakuntien kassavarojen riittävyyttä investointitilanteissa mutta epäsuorasti myös lainakannan tilaa, joka vaikuttaa omavaraisuusasteeseen.

Kirkkolain (1:2 §) ensimmäisen luvun mukaan kirkon tehtävänä on ”julistaa Jumalan sanaa ja jakaa sakramenteja sekä toimia muutenkin kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi”. Juntunen (2006) jatkaa ajatusta siten, että kirkon hengellisen tehtävän mahdollisimman tarkoituksenmukainen toteuttaminen on oltava kirkon toiminnan suunnittelun ja arvioinnin mittapuuna. Kirkon ja seurakuntien toiminnan tavoitteena ei siis ole taloudellinen voitto tai taloudellinen kasvu. Talouden realiteetit asettavat kuitenkin tietyt raamit toiminnalle. Investoinneillakin ovat omat rajansa, joiden hakemiseen ja niiden edellytysten muuttumiseen haetaan vastauksia tällä tutkimuksella.

1.3 Tutkielman toteutus

Tutkielman toteutusotteessa on piirteitä sekä konstruktiiivisesta että päätöksentekometodologisesta tutkimusotteesta. Konstruktiiivinen ote on tutkimusmenetelmä, joka pyrkii luomaan rakennelman. Konstruktiiivisessa tutkimuksessa on seitsemän askelmaa, joista ensimmäinen muodostuu siitä, että on asiaankuuluva käytännön ongelma, jolla on myös potentiaalia tutkimukseen. (Kasanen, Lukka & Siitonen 1993). Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten seurakuntien investointiedellytykset muuttuvat, jos niistä muodostetaan seurakuntayhtymä. Käytännön ongelma on se, onko seurakuntayhtymän perustamisella vaikutuksia investointiedellytyksiin. Kon-

struktiivisen tutkimuksen ensimmäisen askelman lisäksi tämä tutkielma sopii muihin askelmiin huonommin.

Päätöksentekometodologinen tutkimusote, joka on yksi Neilimon ja Näsin (1980: 30) lajittelun neljästä tutkimusotteesta, pyrkii löytämään ratkaisun johonkin ongelmaan. Siinä suhteessa päätöksentekometodologinen ja konstruktiiivinen tutkimusote ovat yhteneväisiä. Päätöksentekometodologisissa tutkimuksissa reaali maailman sovellutukset ilmentävät kehitetyn metodin käyttökelpoisuutta, tiedon muodostuksen lähde on ensisijassa järki ja lopullisena funktiona on päätöksenteon hyödyntäminen. Tässä tutkimuksessa haetaan tietoa päätöksenteon tueksi, onko seurakuntayhtymän perustaminen investointiedellytysten kannalta katsottuna kannattavaa. Tästä syystä tämä tutkimus on lähinnä päätöksentekometodologinen.

Tutkimuksen kohteeksi on tilaajan kanssa valittu Kalajoen rovastikunnan seurakunnat. Tällä hetkellä tähän rovastikuntaan kuuluvat aakkosjärjestyksessä seuraavat 11 seurakuntaa: Alavieska, Haapajärvi, Haapavesi, Kalajoki, Käsämsäki, Nivala, Oulainen, Pyhäjoki, Reisjärvi, Sievi ja Ylivieska (Oulun hiippakunnan tuomiokapituli 2012). Niissä on jo ryhdytty selvittämään mahdollisuuksia talousasioiden yhteistyön tiivistämiseksi.

Tässä opinnäytetyössä tutkitaan investointiedellytyksiä Invest for Excel -ohjelmalla tehtävillä simulaatioilla. Ohjelman avulla selvitetään siedettävän omavaraisuusasteen rajoja sekä kassavarojen ja kertyneiden voittovarojen riittävyyttä erisuuruisilla investoinneilla. Keskeisessä asemassa on tutkimuskohteiden pääomarakenne. Tutkimuksen aineistona ovat kaikkien Kalajoen rovastikunnan seurakuntien tuloslaskelmat ja taseet vuodelta 2010 ja lähempään tarkasteluun otettujen Alavieskan, Haapajärven ja Ylivieskan seurakunnan tuloslaskelmat ja taseet myös vuodelta 2011 sekä investointisuunnitelmat vuosille 2012–2016. Niiden pohjalta on ensin laskettu pakollisten investointien edellytykset ja sitten on otettu mukaan myös ne investoinnit, jotka olisi hyvä saada toteutettua. Lopuksi on simuloimalla haettu kokoluokaltaan suurin mahdollinen, ensisijaisesti velkarahalla rahoitettu rakennusinvestointi niin, että seurakunnan omavaraisuusaste pysyy yli 50 prosentissa, kumulatiivinen kokonaiskassavirta pysyy positiivisena koko ennustejakson ajan ja mahdolliset alijäämäiset tilikaudet pystytään kattamaan edellisvuosina kertyneillä voittovaroilla.

Laskelmissa on huomioitu vain suorat investointikustannukset, ei investointien aiheuttamia välillisiä kustannuksia, kuten esimerkiksi rakennusten vaatimia ylläpitokustannuksia, mikä vaikuttaa luonnollisesti seurakunnan talouteen. Välillisten kustannusten jättäminen pois laskelmista ei kuitenkaan olennaisesti vääristä asetelmaa, jossa verrataan yksittäisten seurakuntien investointiedellytyksiä ja seurakuntayhtymän investointiedellytyksiä, koska laskennallisiksi maksimi-investoinneiksi on otettu kaikissa vaihtoehdoissa rakennusinvestointi. Rakennusinvestointien ylläpitokustannuksien voidaan kussakin tapauksessa olettaa olevan samaa suuruusluokkaa suhteessa investoinnin määrään.

1.4 Tutkielman rakenne

Johdantokappaleen jälkeen tutkielmassa perehdytään liikekirjanpitoon ja sen ilmenemisiin julkishallinnossa. Seuraavassa pääluvussa (luku kolme) paneudutaan seurakuntien taloudelliseen toimintaympäristöön, joka rahoitusrakenteen osalta on samantyyppinen kuin kunnilla. Investointien perustelut vastaavat kuntasektorin investointien perusteluja poiketen olennaisesti yritysten investointiperusteista. Myös poistojen funktio on erilainen kuin yrityksillä, mitä selvitetään omassa alaluvussaan. Luku neljä käsittelee Kalajoen rovastikunnan seurakuntien nykytilaa erityisesti investointien näkökulmasta. Viidennessä pääluvussa syvennyttään tämän opinnäytetyön empiiriseen osaan. Siinä selvitetään sitä, mitkä ovat kolmen seurakunnan nykyiset investointiedellytykset erillisinä seurakuntina ja mitä vaikutuksia seurakuntayhtymän perustamisella olisi investointiedellytyksiin. Seurakuntayhtymävaihtoehtoja on laskelmissa kolme, kaksi seurakuntaa kussakin. Viimeinen pääluku on yhteenveto tutkielmasta ja tutkimuksen tuloksista. Lisäksi siinä käydään läpi mahdollisia jatkotutkimuskohteita ja lisäselvityshaasteita.

2 LIIKEKIRJANPITO JULKISHALLINNOSSA

2.1 Hallinnollisesta kirjanpidosta liikekirjanpitoon

Laajalti Euroopassa ja ainakin Australiassa ja Uudessa Seelannissa 1990-luvulla julkinen sektori, erityisesti paikallisella tasolla, siirtyi käyttämään suoriteperusteista laskentatoimea. Ruotsissa paikallishallinto otti liikekirjanpidon käyttöön jo vuonna 1986 ja keskushallinto vuonna 1993. Kuntalain (12:101.1 §) ja Hallituksen Esityksen (HE 1994) mukaan Suomessa siirtymä tapahtui kuntien osalta vuonna 1997.

1980-luvulta alkaen ja erityisesti 1990-luvulla julkiselta sektorilta ruvettiin vaatimaan aikaisempaa enemmän tulostavastuullisuutta. Hallinnollisen kirjanpidon ei katsottu antavan tähän tarpeeksi mahdollisuuksia. Myös taloudenpidon läpinäkyvyyden lisäämistä vaadittiin. Mallia ruvettiin ottamaan yksityisen sektorin käyttämästä liikekirjanpidosta, koska sen yksi keskeisistä tavoitteista on tuloksen selvittäminen, mitä hallinnollinen kirjanpito ei tee.

Bartonin (1999) mukaan yksityisen sektorin käyttämät laskentatoimen standardit ovat kehittyneet ja muovautuneet hyvin pitkän ajan kuluessa. Hän epäilee liikekirjanpidon sopivuutta kaikilta osiltaan julkisella sektorilla mainitessaan, että standardien tulee sopia toimintaympäristöönsä, jotta laskentatoimi voisi tuottaa sen informaation, jota käyttäjät tarvitsevat. Julkisella sektorilla käyttäjien tarpeet eivät välttämättä ole samanlaiset kuin yksityisellä sektorilla. Samaa asiaa laskentatoimen käsitteelliseltä kannalta tarkastelee Mayston (1992) artikkelissaan pääoman kirjanpidosta ja käyttäjien tarpeista.

Hallinnollista kirjanpitoa on nimitetty myös talousarviokirjanpidoksi, koska sen lähtökohtana on ollut talousarvio, sen seuranta ja vertailu toteutumaan (Näsi & Keurulainen 1999: 39). Liikekirjanpidossa taas keskeisessä asemassa on se, mitä jää viivan alle, siis mikä on lopullinen tulos. Hallinnollisessa kirjanpidossa keskityttiin kassan riittävyyden seuraamiseen talousarvion näkökulmasta ja tilinpäätöksessä keskeisessä asemassa oli talousarvion toteutumisvertailu, kun taas liikekirjanpidossa tilinpäätöksen osana tehdään erillinen kassavirtalaskelma. Taulukossa 1 Näsi ja Keurulainen

kuvaavat perinteisen talousarviokirjanpidon ja liikekirjanpidon keskeisiä käsitteitä, päätehtäviä ja tilinpäätöslaskelmia.

Taulukko 1. Talousarviokirjanpito ja liikekirjanpito – kaksi eri kirjanpitomallia

	Perinteinen talousarviokirjanpito	Liikekirjanpito
Keskeiset käsitteet	Tulot – rahan lähteet Menot – rahan käyttö	Tulot, menot, rahoitustapahtumat Tuotot, kulut Varat, velat, oma pääoma
Päätehtävä	Talousarvion toteutumisen valvonta	Tuloksen ja jakokelpoisen voiton laskeminen Taloudellisen aseman osoittaminen
Tilinpäätöslaskelmat	Talousarvion toteutumisvertailu	Tuloslaskelma Tase

Lähde: Näsi ja Keurulainen (1999)

Christiaensin mukaan perinteinen kunnallinen, budjettiin perustuva laskentatoimi oli keino rekisteröidä ja kontrolloida menoja ja tuloja sekä välttää tappioita. Sen tarkoituksena ei ollut mitata yhteisön hyvinvointia tai suorituskykyä. Se ei myöskään kyennyt antamaan yleiskuvaa taloudesta. Belgian julkisella sektorilla tähän puutteeseen pyrittiin hakemaan korjausta ottamalla käyttöön liikekirjanpito. (Christiaens 1999.)

Ruotsissa julkisen, erityisesti kunnallisen, ja yksityisen sektorin laskentatoimen ero todettiin 1990-luvulla niin suureksi, että siellä säädettiin erillinen kunnallinen kirjanpitolaki (Lag 1997:614 om kommunal redovisning). Tässä vuoden 1998 alusta voimaan astuneessa kunnallisessa kirjanpitolaissa on otettu huomioon kuntien erilaisuus talousyksikköinä verrattuna yrityksiin. Suomessa ei ainakaan toistaiseksi ole nähty tarpeelliseksi luoda erillistä kunnallista kirjanpitolakia.

Julkisella sektorilla kansainvälisesti kehitys on jatkanut yksityisen sektorin seuraamista siinä, että on ruvettu kehittämään yhteisiä julkisen sektorin kansainvälisiä laskentatoimen standardeja. Etenkin eurooppalaiset pörssinoteeratut yritykset raportoivat IFRS:n (International Financial Reporting Standards) mukaan. Siinä yksi keskeinen piirre on se, että varat arvostetaan käypiin arvoihinsa toisin kuin esimerkiksi suomalaisten kirjanpitostandardien mukaan, jotka vaativat käyttämään hankintahintaan perustuvia arvoja tietyin poikkeuksin. Julkisella sektorilla laskentatoimen yhtenäistämisyhtymykset näkyvät IPSAS:n (International Public Sector Accounting

Standards) muodossa. Yrityismaailmassa yritysten kansainvälinen vertailtavuus on tärkeää, mutta onko se yhtä tärkeää julkisella sektorilla?

2.2 Julkisen vs. yksityisen sektorin laskentatoimi

Yksi liikekirjanpidon keskeisistä tehtävistä on tuloksen laskenta. Julkishallinnossa tämä on kuitenkin kyseenalaista, koska verorahoitteisella sektorilla ei muodostu aitoa tulosta. Myös monenlaiset lakiin perustuvat tuet, avustukset ja valtionosuudet ovat ristiriidassa aidon tuloksen muodostumisen kanssa. Julkishallinnossa on paljon liike-tapahtumia, jotka eivät perustu vapaaehtoisuuteen, mikä on yksi liikekirjanpidon keskeisistä olettamuksista. (Näsi & Keurulainen 1999: 101.)

Yksityinen sektori tuottaa markkinoille hyödykkeitä, siis tuotteita ja palveluita. Jos markkinat toimisivat kaikilta osin täydellisen kilpailun vallassa, ei julkista sektoria tarvittaisi. Koska monilta osin täydellisen kilpailun edellytykset eivät toteudu, erityisesti julkishyödykkeiden kohdalla, saadaan markkinat kokonaisuutena toimimaan paremmin, kun julkinen sektori puuttuu markkinoiden toimintaan sopivassa määrin ja vastaa muun muassa puhtaiden julkishyödykkeiden tuottamisesta. Niitä ei ole mahdollista tuottaa markkinaehtoisesti, koska ketään ei voida estää kuluttamasta puhdasta julkishyödykettä eikä kenellekään voida myydä yksinoikeutta tällaisen hyödykkeen käyttöön. Tästä seuraa vapaamatkustajaongelma eli se, että ainakaan kaikki eivät ole halukkaita maksamaan hyödykkeestä, jota voi minkään estämättä kuluttaa ilmaiseksi. Markkinat eivät yksinkertaisesti toimi julkishyödykkeiden kohdalla. Puhtaan yksityishyödykkeen tuottaja mittaa hyödykkeen arvon rahassa, julkishyödykkeen tuottama arvo taas ei ole ainakaan kokonaan suoraan rahalla mitattavissa. (Barton 1999.)

Toinen huomattava ero yksityisen ja julkisen sektorin välillä liittyy omistamiseen, varoihin ja siihen, kuka niistä hyötyy. Yksityisellä sektorilla pyritään omistamaan jotakin, jonka avulla voisi hyötyä. Julkisella sektorilla hyödyn saaja on laajasti katsottuna yleisö, ei se, joka suoraan omistaa hyödykkeen. (Barton 1999.)

Kolmas merkittävä ero yksityisen ja julkisen sektorin välillä Bartonin mukaan on tapa, jolla tarvittavat pääomat hankitaan. Yksityisellä sektorilla yritykset hankkivat

pääomia sijoittajilta, jotka yrityksen menestymisestä riippuen saavat suuremman tai pienemmän korvauksen sijoituksilleen. Sijoitetulla pääomalla ja sille maksetulla korvauksella on suhde. Julkisella sektorilla on verotusoikeus, jonka avulla se saa tarvitsemansa pääoman keräämällä veroja. Niillä julkinen sektori tarjoaa hyödykkeitä joko vastikkeettomasti tai nimellisellä vastikkeella, jolloin verojen määrällä ja hyödykkeellä ei ole mitään suoraa suhdetta. (Barton 1999.)

Muiden muassa edellä kerrotut olennaiset erot aiheuttavat sen, että yksityiselle sektorille kehitetty ja sille soveltuva laskentatoimi ei sellaisenaan kaikilta osin sovellu julkiselle sektorille. Toiminnot ovat erilaisia, joskin on runsaasti myös yhteisiä piirteitä. Myös Paulssonin (2006) tutkimus näyttäisi vahvistavan aikaisempia havaintoja, että suoriteperusteisiin eriin perustuvan laskentatoimen informaatio ei ole yhtä käytökelpoista julkisella sektorilla kuin yksityisellä sektorilla.

Yritystaloudessa reaali prosessi heijastuu rahaprosessissa ja sanotaan, että rahaprosessi on reaali prosessin peilikuva. Näsin ja Keurulaisen mukaan kuntataloudessa tämä pitää harvoin paikkansa. Kuntien palveluista keräämät maksut vastaavat harvoin kustannuksia ja toisaalta palvelut rahoitetaan pääasiassa veroina kerättävillä varoilla, jotka yleensä eivät ole missään suhteessa veronmaksajan kunnalta saamiin palveluihin. (Näsi & Keurulainen 1999: 43–44.)

2.2.1 Tehokkuus, vaikuttavuus ja taloudellisuus

Tehokkuutta voidaan mitata panoksen ja tuotoksen suhteella. Panoksella tarkoitetaan yleensä rahallista panosta. Yksityisellä sektorilla tuotos mitataan useimmiten rahassa, kun taas julkisella sektorilla tuotoksen yksikköinä voivat olla rahan lisäksi fyysiset suoritteet. Vaikuttavuudessa on kyse siitä, saavuttaako jokin tavoitteensa. Lähes mikä tahansa on saavutettavissa, jos siihen voidaan panostaa rajattomasti. Vaikuttavuus liittyy vain tuotokseen. Taloudellisuus taas liittyy vain panokseen, koska se kertoo, onko jokin saavutettu taloudellisesti. Se ei liity mitenkään siihen, täyttääkö saavutus tavoitteet. (Jones & Pendlebury 2000: 10–11.)

Jos julkisella sektorilla tuotos on rahassa mitattava, on usein tilanne se, että organisaatiolla on monopolistinen asema. Tehokkuutta mitattaessa tulos voi näin ollen olla

vääristynyt, kun organisaatio voi näyttää hyvää tulosta nostamalla hintoja, kun sen ei tarvitse pyrkiä karsimaan kustannuksia. Jos taas tuotos mitataan fyysisinä suoritteina, herää kysymys siitä, mikä on se lopullinen tavoite, johon pyritään. Onko se suoraan kyseinen tuotos vai onko se vain väline jonkin muun tavoitteen saavuttamiseksi? Ja miten sitten luokitellaan laadulliset tavoitteet? (Jones & Pendlebury 2000: 12–13.)

Julkisen sektorin palvelutuotannon sanotaan olevan usein tehottomampaa kuin yksityisen sektorin. Tähän katsotaan olevan kaksi syytä: omistuspohja ja kilpailun puute. Yrityksissä omistajat haluavat yrityksen toimivan mahdollisimman tehokkaasti ja tähän pyritään muun muassa johdon tulospalkkioilla. Julkisella sektorilla tulospalkkioiden käyttö on selvästi harvinaisempaa. Julkisella sektorilla on toimintoja, joilla ei ole kilpailua tai se on vähäistä. Kilpailtujen markkinoiden sanotaan olevan edellytys tehokkaalle toiminnalle. (Oulasvirta 1996: 179.)

Julkisella sektorilla puhutaan myös toiminnan tuloksellisuudesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että palveluja on tuotettava mahdollisimman taloudellisesti tehokkaasti, laadukkaasti ja tavoitteet huomioon ottaen vaikuttavasti. Veronmaksajien tulee saada mahdollisimman hyvä vastike maksamilleen veroille. Julkisen sektorin olemassaololle on tärkeää, että se pystyy toimimaan näin. (Porokka-Maunuksela, Säilä & Honka 2001: 39.)

2.2.2 Julkinen perintöomaisuus

Oma omaisuusryhmänsä julkisyhteisöillä, siis valtiolla, kunnilla ja seurakunnilla, on niiden omistama perintöomaisuus, kulttuuriperintökohteet (heritage assets). Niitä voidaan kutsua myös kansallisperinnöksi, kulttuuriperinnöksi tai kansallisaarteiksi. Tällaista omaisuutta on myös yksityisomistuksessa. Julkiseen perintöomaisuuteen voi kuulua esimerkiksi rakennuksia, taidearteita, monumentteja ja historiallisesti merkittäviä paikkoja. Niillä voi olla muun muassa esteettistä, tieteellistä, arkeologista tai maisemallista arvoa. Barton (2000) käyttää mieluummin termiä heritage facilities kuin heritage assets. Tämä liittyy siihen, kuuluvatko nämä perintöomaisuudet vastavien vai vastattavien ryhmään. Ovatko nämä jonkinlaista lainaa edellisiltä sukupolvilta vai ovatko ne perinnöksi saatuja pysyviin hyödykkeisiin kuuluvia? Ovatko ne realisoitavissa niin, että joku maksaa niistä vai kenties pitääkö siitä maksaa, että pää-

see perintöomaisuudesta eroon? Ne pitää säilyttää ja niitä pitää varjella. Useimmista niistä on vain kuluja, ei lainkaan tuloja. Niiden ylläpitoa voisi ajatella jonkinlaiseksi velanmaksuksi edellisille sukupolville.

Bartonin mukaan olisi parasta, että valtio omistaisi kulttuuriperintökohteet ja huolehtisi niistä ja niitä olisi syytä pitää julkishyödykkeinä niiden positiivisten ulkoisvaikutusten takia. Kirjanpidossa kulttuuriperintökohteet tulisi käsitellä niiden luonteen ja käyttötarkoituksen mukaan. (Barton 2000.)

Esimerkiksi Uudessa Seelannissa perintöomaisuuksia tulisi tiettyjen edellytysten täytyessä käsitellä kirjanpidossa ryhmässä koneet, kalusto sekä maa- ja vesialueet. Hooperin, Kearinsin ja Greenin (2005) mukaan kirjanpidollinen käsittely ei ole kuitenkaan yksiselitteistä, erityisesti arvostusongelman takia. Monillakaan tähän ryhmään kuuluvista ei ole määriteltävissä historiallista arvoa eikä markkina-arvoa. Barton (2005) luokittelisikin kohteet kansallisomaisuudeksi, jolloin niitä käsiteltäisiin aivan omana ryhmänään.

Kirkon kulttuuriperinnön säilyttämisvelvollisuudesta on säädetty kirkollisten rakennusten, niiden sisustuksen ja irtaimiston osalta Kirkkolaissa (14:2, 5–7 §) ja Kirkkojärjestyksessä (23:6 §). Hautausmaiden asioita on selvitetty myös em. laissa (17:1–8 §). Seurakuntien velvollisuudesta ylläpitää yleisiä hautausmaita on säädetty Hautaus-toimilaissa (2:3 §). Muita kulttuuriperintöön ja sen säilyttämiseen liittyviä säädöksiä on Muinaismuistolaissa (1963) ja Laissa kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta (1999).

2.3 Konkurssiriski julkisella sektorilla

Valtioilla, kunnilla tai seurakunnilla ei yleensä katsota olevan konkurssiriskiä. Viime aikojen tapahtumat euro-alueella tosin ovat joidenkin valtioiden osalta hiukan horjuttaneet tätä näkökantaa. Kun riski kasvaa, niin korot nousevat. Jos konkurssiriskiä ei ole, korot ovat alhaisemmat kuin riskin ollessa mahdollinen. Muun muassa tähän perustuu se, että julkisyhteisöt voivat saada lainaa alhaisemmalla korolla kuin yksityisellä sektorilla toimivat yritykset. Jonesin ja Pendleburyn (2000) mukaan juuri

riskin vähäisyys aiheuttaa sen, että pääomamarkkinat eivät perehdy julkisen sektorin tilinpäätöstietoihin ollenkaan samalla tarkkuudella kuin yksityisellä sektorilla.

2.4 Liikekirjanpito seurakunnissa

Suomessa kunnat siirtyivät hallinnollisesta kirjanpidosta liikekirjanpitoon vuonna 1997. Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakunnat seurasivat perässä ja siirtyivät vuoden 1999 alusta lukien käyttämään kirjanpidossaan soveltuvien osien kirjanpitolakia (Kirkkohallitus 1998). Seurakunnan ja seurakuntayhtymän taloushallinnon ohjeen mukaan seurakunnan kirjanpidossa noudatetaan soveltuvien osien Kirjanpitolakia ja -asetusta Kirkkolain ja -järjestyksen lisäksi. Soveltamisohjeet Kirjanpitolain ja -asetuksen osalta tulevat kirkkohallitukselta, tarkemmin ottaen sen asettamalta kirjanpitoasioiden neuvottelukunnalta. (Kirkkohallitus 2006.)

Talouden keskitettyä kontrollointia julkisessa hallinnossa kuvaavat hyvin seuraavat neljä laskentatoimen tekniikkaa (tässä muokattuna seurakuntiin sopiviksi), jotka eivät ole ainakaan olennaisilta osiltaan ole muuttuneet siirryttäessä liikekirjanpitoon (Pendlebury, Jones & Karbhari 1992) (Jones & Pendlebury 2000: 6):

1. Äänestykseen perustuva tilinpito. Kaikki tulot ja maksut kulkevat yhden keskusrahaston kautta, ja mikään rahan käyttö ei voi tapahtua ilman kirkkovaltuuston hyväksyntää.
2. Bruttobudjettiperiaate. Kaikki tulot tulevat bruttona vähentämättä kuluja. Vastaavasti rahankäyttövaltuutukset ovat bruttomääräisiä eikä ansaituilla tuloilla voi kompensoida menoja vaan kaikki tulot menevät keskusrahastoon.
3. Vuosittaisuus. Kaikkeen rahankäyttöön valtuutukset ovat vuosiperiaatteella ja käyttämättömät valtuutukset palautuvat keskusrahastoon.
4. Erittely. Rahojen käyttö on valtuutettu tiettyä tarkoitusta varten ja siksi rahojen käyttötarkoituksen muutokset on hyväksyttävä kirkkovaltuustolla.

2.5 Investoinnit

Yrityssektorilla investointeja tehdään, jotta niiden avulla saataisiin tuloja. Julkinen sektori investoi useimmiten pystyäkseen tuottamaan sekä yksilöllisiä että kollektiivisia palveluita. Hyödykkeet, joihin julkinen sektori investoi, eivät yrityssectorille sopivan määritelmän mukaan kuulu käyttöomaisuuteen, koska niiden ei oleteta tuottavan tuloa. (Christiaens, Rommel, Barton & Everaert 2012.)

Julkisella sektorilla tehdään investointeja pääasiassa vain käytännön tarpeiden mukaan, ei niin, että investointien kautta haettaisiin lisätuottoja. Joillakin investoinneilla voidaan tosin pyrkiä hakemaan säästöjä ja siten parempaa taloudellista tulosta. Tarpeita ja investointeja voi olla monenlaisia. On sekä uusinvestointeja että ylläpitoinvestointeja. Bauerin, Richardsonin ja Collinsin mukaan (2009) ei-kaupallisten järjestöjen, joiksi myös seurakunnat lasketaan, investointipäätös kannattaa tehdä, jos se auttaa järjestöä pääsemään lähemmäksi missiotaan, sitä päämäärää, johon se pyrkii. Investoinneilla haetaan siis välineitä jonkun tarkoituksen saavuttamiseksi. Ongelmaksi muodostuu se, mitkä investoinnit ovat kannattavia. Vain kannattavat investoinnit tulisi toteuttaa. Yritykset tekevät kannattavuuslaskelmia, yleensä useampia, ennen kuin tekevät investointipäätöksen. Yksi menetelmistä on laskea investoinnin nettonykyarvo. Ei-kaupalliset järjestöt voivat käyttää samaa menetelmää, mutta niiden ongelmana on määritellä rahassa mitaamattomat hyödyt. Koska hyödyt ovat pääasiassa ei-aineellisia, täytyy investointeihin löytyä rahat muuten kuin niiden tulevista tuotoista. Yrityksen pyrkimyksenä on lyhentää investointeihin tarvittavaa vierasta pääomaa yritystoiminnan tuotoilla, julkinen sektori kerää veroja vastaavaan tarkoitukseen.

Richardson (1998) on tutkinut syitä, miksi julkisella sektorilla nettonykyarvolaskelmia käytetään huomattavasti vähemmän kuin yksityisellä sektorilla. Hän on löytänyt kolme mahdollista, toisiaan poissulkematonta, syytä investointien nettonykyarvon vähäisempään käyttöön:

1. Veronmaksajat ovat pääoman ensisijainen lähde. Verotuspäätökset ovat ensisijaisesti poliittisia päätöksiä. Siksi pääoman hankinta ei ole keskeisessä asemassa investointipäätöksissä.

2. Julkisille entiteeteille on vaikeampi laskea kustannuksia ja hyötyjä. Sen takia nettonykyarvolaskelmien arvo on rajallinen. Lisäksi ei ole yksimielisyyttä siitä, miten pääomakustannus tulisi laskea.
3. Investointipäätökset ovat poliittisen prosessin, eivät taloudellisen prosessin tuloksia. Investointien tarkoituksena ei välttämättä olekaan nettonykyarvon maksimointi veronmaksajalle ja siksi nettonykyarvon laskemiselle ei ole perusteita.

Nämä syyt muutamien sanamuokkauksin pätevät hyvin myös seurakuntien investointilaskelmiin.

Jonesin ja Pendleburyn mukaan investointien kustannus-/hyötyanalyysissä julkisella sektorilla tulee hyötylaskelmissa keskeiseen asemaan koko yhteisön hyöty. Yritysjohto kysyy, menestyykö yritys paremmin, jos se toteuttaa suunnittelemansa investoinnin. Julkisyhteisön kohdalla kysymys muotoutuu niin, että menestyykö yhteisö paremmin, jos se toteuttaa suunnitellun investoinnin. Jos sairaala rakennetaan, pystytäänkö potilaat hoitamaan paremmin ja paraneeko kansalaisten terveys? Jos tie rakennetaan, lyhenevätkö työmatkat, vähentyvätkö työmatkakulut ja pakokaasut? (Jones & Pendlebury 2000: 107.) Seurakuntien investointien kohdalla voitaneen kysyä, edistääkö investointi Jumalan Sanan julistamista, paraneeko seurakuntalaisten hengellinen elämä. Tällainen seurakuntien investointien hengellisten hyötyjen laskeminen lienee vielä vaikeampaa kuin kuntien ja valtion investointien kohdalla.

Investointiin sisältyy aina riski. Kustannusarvion ylittyminen lienee yksi yleisimmin toteutuneista riskitekijöistä. Projektien mahdollinen viivästyminen on toinen yleinen huomioon otettava tekijä, mikä lisää usein myös kustannuksia. Riskin pienentämiseksi julkisella sektorilla on otettu käyttöön elinkaarimalli (Private Finance Initiative, PFI), jossa ison osan riskeistä kantaa yksityinen yritys. Elinkaarimallia käytettäessä yksityinen yritys hoitaa esimerkiksi rakennuksen rakentamisen, rahoittamisen ja sovitun ajanjakson ajan kunnossapidon. Tilaaja maksaa tästä kaikesta sopimuksen mukaisen kiinteän korvauksen. Yrittäjälle jää suuri osa projektin riskeistä, mutta se saa myös korvauksen tämän riskin kantamisesta. Yrityksen tulee pystyä toteuttamaan hanke julkisyhteisöä alhaisemmilla rakennuskustannuksilla, koska rahoituskustan-

nukset ovat yrityksellä korkeammat. Muuten se ei saa kokonaiskustannuksia pienemmäksi kuin julkisyhteisö. Jos yritys onnistuu tässä, voivat sekä se, että julkisyhteisö hyötyä elinkaarimallin käytöstä. (Jones & Pendlebury 2000: 113.)

2.6 Poistot julkisyhteisöissä

Sekä julkisella että yksityisellä sektorilla tuloslaskelman poistot kuvaavat käyttöomaisuuden hankintahinnasta tehtyjä suunnitelman mukaisia poistoja. Teknisesti poistojen käsittely on samanlaista niin julkisella sektorilla kuin yksityisellä sektorillakin. Kirjanpitolausituksen (2007) ohjeistuksen mukaan poistoperustana on investoinnin hankintahinta, josta on vähennetty saadut avustukset ja mahdollinen jäännösarvo. Seurakunnat voivat saada investointiavustuksia kirkon keskusrahastolta. Ne käyttävät poistoperustana siis seurakunnan omarahoitusosuutta.

Poistoihin liittyy yksi kirjanpidon keskeisistä periaatteista: meno tulon le -periaate. Poistoja kirjataan sitä mukaa, kun ne tuottavat tuloa. Tämä periaate tosin on yksinkertaistettu siten, että poistot toteutetaan kaavamaisesti, suunnitelman mukaisina. Poistosuunnitelman valinnassa voi kuitenkin käyttää harkintaa, mutta suunnitelma tulee tehdä etukäteen. (Leppiniemi 2008.) Kunnissa poistosuunnitelman hyväksyy yleensä valtuusto, seurakunnissa kirkkovaltuusto. Verorahoitteisella sektorilla meno tulon kohdalle -periaate ei toimi, koska useimmat investoinnit eivät tuota tuloa. Tästä syystä tällä sektorilla periaate on muokattava hiukan erilaiseksi. Voidaankin puhua meno tulon, suoritteiden tai hyödykkeiden kohdalle -periaatteesta. Toisaalta puhutaan myös meno tuotannontekijän käytön kohdalle -periaatteesta (Näsi & Keurulainen 1999: 37) (Leppänen 2001: 75). Poisto kohdentuu silloin investoinnille, kun se on käytössä. Hankintameno jaetaan omaisuuden taloudelliselle pitoajalle, siis niille tilikausille, jolloin omaisuus joko tuottaa tuloa tai muuten hyödyttää yhteisöä (Leppänen 2001: 87).

Poistot ovat tietyssä mielessä varautumista tuleviin investointeihin. Näsin ja Keurulaisen (1999) tutkimuksen haastattelussa on tullut esille ajatus, että pitääkö vuosikatteiden kattaa kaikki poistot. Poistojen avulla taseeseen aktivoitu omaisuus siirretään tulosvaikutteiseksi. Jos vuosikate ei riitä kattamaan poistoja, tarkoittaa se sitä, että välillisesti investointi aiheuttaa alijäämisiä tilikausia. Jos tällaisia on useita peräk-

käin, syö se taseeseen aikaisemmin mahdollisesti kertyneitä voittovaroja. Joten, jos vuosikate ei riitä poistoihin täysimääräisesti, estää se vähitellen tulevat investoinnit. Tästä syystä investointien pitäisi ainakin vähän pitemmällä aikavälillä olla suurin piirtein tasapainossa poistojen kanssa. Hankintahintaan perustuvat poistot ovat huomattavasti kalliimpia kuin alkuperäinen hankinta. Poistopohjan ”korjaaminen” markkina-arvoiseksi, siis vastaamaan uuden vastaavan investoinnin hankintahintaa, täyttäisi Jonesin ja Pendleburyn (2000: 191) mukaan paremmin tuleviin investointeihin varautumisfunktion. Näin ei kuitenkaan menetellä suomalaisten kirjanpitosäädösten mukaan. Jossain mielessä kuitenkin samaan pyrkii se, että suunnitelman mukaisten poistojen poistoaikoja ei saa laittaa ainakaan liian pitkiksi, jolloin omaisuususerää olisi vielä poistamatta siinä vaiheessa, kun sen taloudellinen käyttöaika on päättynyt. Sen sijaan, jos hyödykkeen tulonodotuksissa tapahtuu olennainen muutos, tulee suomalaisten kirjanpitosäädösten mukaan muuttaa poistosuunnitelmaa (Kirjanpitolaautakunta 2007).

2.7 Omavaraisuusaste

Yrityksen tai yhteisön vakavaraisuutta voidaan mitata useammalla eri mittarilla. Yksi näistä mittareista on omavaraisuusaste. Vakavaraisuus liittyy yrityksen tai yhteisön pääomarakenteeseen. Yleensä vakavaraisuutta mitataan tutkimalla oman ja vieraan pääoman suhdetta. Sitä voidaan tutkia myös vertaamalla velkamäärää yrityksen liikevaihtoon. Luvussa 4.3.1 on selvitetty, miten seurakunnat laskevat omavaraisuusasteen. Omavaraisuusaste on yksi niistä mittareista, jotka mittaavat yrityksen tai yhteisön rahoitusriskiä. Yrityksissä hyvänä pidetyn omavaraisuusasteen raja on 40 prosenttia, tyydyttävän raja on 20 prosenttia ja sen alittavaa pidetään heikkona. Seurakunnilla omavaraisuusastetta pidetään huolestuttavan alhaisena, jos se on alle 50 prosenttia (Kirkkohallitus 2006). Leppiniemen mukaan tarkkaa yhtenäistä suositusta yritysten omavaraisuusasteista ei ole olemassa, koska yritysten pääomarakenteet ovat sidoksissa niiden toimialoihin. (Leppiniemi 2009: 259.)

2.8 Oma pääoma ja vieraan pääoman vipuvaikutus

Kunnilla ei ole osakepääomaa, koska ne eivät ole osakeyhtiöitä. Niillä oman pääoman ytimenä on peruspääoma, joka on muodostettu laskennallisesti siirryttäessä

nykyiseen kirjanpitokäytäntöön vuoden 1997 alusta. Lähtöarvona on käytetty vanhan kirjanpitojärjestelmän niin sanottua käyttöpääoman arvoa 31.12.1996. (Leppänen 2001: 61.) Kuntasektorilla omalla pääomalla ei ole samanlaista funktiota kuin yrityssektorilla. Näsin ja Keurulaisen (1999: 94) mukaan ”kunnan rahaprosessissa ei ole tapahtunut oman pääoman sijoitusta, siis oma pääoma ei ole todellisuutta vaan pikemminkin mielikuvituksen tuotetta”. Aivan vastaavasti seurakuntien peruspääoma ei ole kenenkään sijoittamaa pääomaa. Kirkkohallitus (1998) antoi yleiskirjeessään nro 12/1998 ohjeistuksen peruspääoman muodostamiseksi alkavaan taseeseen 1.1.1999. Peruspääoma on laskettu pitkän ajan kuluessa kertyneistä verovaroista. Peruspääomaa on mahdollista kasvattaa kirkkovaltuuston päätöksellä edellisten tilikausien ylijäämästä tehtävällä siirrolla. Peruspääoman alentaminen tulee kyseeseen vain poikkeustapauksissa. (Kirkkohallitus 2006.) Jos kenenkään ei katsota tehneen pääomasijoitusta seurakuntaan, ei kenelläkään voi olla tuottovaatimuksia tai tuotto-odotuksia tällaiselle pääomalle. On siten vaikeaa, jos ei jopa mahdotonta määritellä, mikä on seurakuntien oman pääoman kustannus. Vastaavasti oman pääoman hankkiminen markkinoilta yritysmaailmasta tunnetulla tavalla on mahdotonta. Näin ollen seurakuntien pääoman kustannus muodostuu käytännössä vieraan pääoman kustannuksesta. Nykyisen oman pääoman voidaan tietystä mielessä katsoa kertyneen liikaa kerätyistä verovaroista.

Suomen Kuntaliitto on ohjeistanut kuntia siinä, miten alijäämät tulee kattaa. ”Edellisten tilikausien alijäämä katetaan ensisijaisesti tilikauden ylijäämällä ja taloussuunnitteluvuosien ylijäämillä sekä toissijaisesti rahastopääomalla ja peruspääomalla. Tilikauden alijäämä katetaan ensisijaisesti edellisten tilikausien ylijäämällä ja taloussuunnitteluvuosien ylijäämillä sekä toissijaisesti rahastopääomalla ja peruspääomalla. Suunnitteluvuoden alijäämä katetaan edellisten tilikausien ylijäämällä tai taloussuunnitteluvuosien ylijäämillä” (Suomen Kuntaliitto 2000). Tämän mukaan aina olisi oltava suunnitelma siitä, miten tai millä jossain vaiheessa syntyvä tai syntynyt alijäämä katetaan. Toisaalta ei myös ole tarkoituksenmukaista pyrkiä aina ylijäämäisiin tilikausiin. Kuntaliiton ohjeistus perustuu suoraan Kuntalakiin (8:65.3 §), jossa paitsi määritellään alijäämäisten tilikausien kattamisvelvollisuutta, myös rajataan ylijäämäisten taloussuunnitteluvuosien määräksi neljä. Kunnan talouden tasapainon monimuotoisuutta ja monitulkintaisuutta on Sinervo (Kärki 2008) (Sinervo 2011), omaa sukua Kärki, tutkinut perusteellisemmin sekä lisensiaattityössään että väitöskirjas-

saan monesta eri näkökulmasta alkaen ali- ja ylijäämäisistä tuloslaskelmista. Seurakuntien osalta alijäämien kattamisvelvollisuutta käsittelee kirkolliskokouksen hyväksymä Kirkkojärjestys (KJ 15:1.2–3 §), jonka mukaan suunnittelukauden tulee olla kolmen vuoden mittainen ja alijäämien kattamiseksi on oltava suunnitelma.

Yksityisellä sektorilla vieraan pääoman kustannus on siinä suhteessa kiinteä, että se ei ole riippuvainen yrityksen tuloksesta. Lainojen korot eivät ole riippuvaisia siitä, tekeekö yritys hyvän tai huonon tuloksen. Ne on sidottu yleensä johonkin viitekoroon ja siinä suhteessa vieraan pääoman korko ei ole kiinteä. Vieraan pääoman kustannuksen maksun jälkeinen tuotto tulee omalle pääomalle, on se sitten positiivinen tai negatiivinen. Jos yrityksen tuotto on suurempi kuin sen vieraan pääoman kustannus, saa vieraan pääoman käyttö aikaan positiivisen vipuvaikutuksen. Yrityksen oman pääoman tuottoaste on silloin korkeampi kuin koko pääoman tuotto. Vastavasti yrityksen huono tulos heikentää oman pääoman tuottoa tai voi viedä sen reilusti negatiiviseksi. Jos vieraan pääoman osuus koko pääomasta on huomattavan suuri, on vipuvaikutuskin voimakas. Tällöin myös riskit, joista yhtenä konkurssiriski, kasvavat huomattaviksi. (Leppiniemi 2009: 162.)

Seurakunnat eivät pyri toiminnallaan saamaan aikaan taloudellista voittoa. Itse toiminta on seurakunnissa tappiollista, siis toimintakulut ovat suuremmat kuin toiminnasta saatavat tuotot. Kuten kunnissakin, toiminta katetaan pääasiassa verovaroin. Näin ajateltuna tappiollista toimintaa ei velanotto ainakaan tee vähemmän tappiolliseksi. Käytännössä velan vipuvaikutus seurakunnilla on negatiivinen, mutta vain laskennallinen. Tästä näkökulmasta katsottuna ymmärtää sen, miksi on suositeltu, että omavaraisuusaste olisi hyvä pystyä säilyttämään yli 50 prosentissa (Kirkkohallitus 2006).

Toinen tekijä, joka yrityksillä vaikuttaa vieraan pääoman kustannukseen, on verotus. Yritykset saavat vähentää lainojen korot verotuksessaan, jolloin ne pienentävät vieraan pääoman kustannusta. Tällä tavoin korot vaikuttavat velan vipuvaikutuksen määrään. Seurakunnat eivät voi hyödyntää tätä, koska niiden tarkoitus ei ole tuottaa voittoa. Niiden veroprosentti on hyvin alhainen ja ne maksavat veroja vain hyvin rajatusta osasta voittoa. Esimerkiksi jonkun sijoituskiinteistön tuotto saattaa aiheuttaa veron maksamista. Pelkkä seurakunnan ylijäämäinen tilinpäätös ei vielä tarkoita sitä,

että sillä olisi verotettavaa tuloa. Useimmiten ylijäämä johtuu siitä, että verotuloja on kertynyt enemmän kuin olisi tarvittu. Kirkollisveron keräämisellä syntynyt ylijäämäinen tilinpäätös ei näin ollen aiheuta seurakunnalle velvoitetta maksaa kunnalle veroa. Silloin se ei pysty vähentämään korkoja verotuksessa eikä siis verotuksella ole vaikutusta vieraan pääoman kustannukseen. Veron perusteista ks. luku 3.4.

3 TOIMINTAYMPÄRISTÖ

3.1 Seurakunta julkisyhteisönä

Organisaatio voi olla kaupallinen, julkinen tai ei-kaupallinen (non profit). Ei-kaupallista sektoria kutsutaan myös kolmanneksi sektoriksi. Jokaisella näillä on omat erityispiirteensä, joskin piirteet voivat mennä jossain määrin päällekkäin ja katsantokannasta voi riippua, mihin näistä kolmesta sektorista joku organisaatio kuuluu. Tilastokeskus luokittelee julkisyhteisöiksi vain valtion- ja kunnanhallinnot, kuntayhtymähallinnot sekä Ahvenanmaan maakuntahallinnon (Tilastokeskus 2012). Sen sijaan Laki eräitä yrityksiä koskevasta taloudellisen toiminnan avoimuus- ja tiedonantovelvollisuudesta (1.1 §) määrittelee julkisyhteisöiksi valtion, kunnat, kuntayhtymät, evankelisluterilaisen kirkon ja ortodoksisen kirkkokunnan sekä niiden seurakunnat, Kansaneläkelaitoksen ja Suomen Pankin. Seurakuntaa ei voitane pitää missään tapauksessa kaupallisena organisaationa, koska sen tavoitteena ei ole positiivisen taloudellisen tuloksen saavuttaminen. Näin seurakunta on joko ei-kaupallinen organisaatio tai julkinen yhteisö. Julkisyhteisön yksi olennainen piirre on sen veronkanto-oikeus, jota ei-kaupallisiksi luokiteltavilla organisaatioilla ei ole. Tässä opinnäytetyössä seurakuntia käsitellään julkisyhteisöinä, koska niillä on veronkanto-oikeus ja myös monessa muussa mielessä seurakuntien ja kuntien talouden rakenteet muistuttavat toisiaan.

3.2 Seurakuntayhtymä

Seurakuntayhtymä on kahden tai useamman seurakunnan yhteenliittymä, jossa yhtymään kuuluvien seurakuntien taloutta hoidetaan keskitetysti. Yhden kunnan sisällä voi olla useampia seurakuntia, mutta Kirkkolain mukaan niiden on muodostettava seurakuntayhtymä. Seurakuntayhtymän voivat perustaa myös useamman kunnan alueella olevat seurakunnat. (Kirkkolaki 11:1.1 §.) Tällaisia vapaaehtoisuuteen perustuvia seurakuntayhtymiä voidaan perustaa taloussidonnaisten asioiden järjestämiseksi mielekkäästi. Seurakuntayhtymän päättävänä elimenä toimii yhteinen kirkkovaltuusto ja toimeenpanosta huolehtii yhtymän oma hallinto. Yhtymäsopimuksessa määritellään ne toiminnot, jotka seurakuntayhtymä hoitaa. Hengellisten asioiden toimeenpano jätetään käytännössä aina seurakuntayhtymässään jokaiselle seurakunnal-

le erikseen. Seurakuntayhtymiä voidaan perustaa sekä vapaaehtoisesti, että pakon sanelemana. Siinä tapauksessa, että vähintään kaksi kuntaa liittyy yhdeksi kunnaksi, on uuden kunnan alueella olevien seurakuntien perustettava seurakuntayhtymä (Kirkkolaki 3:3.1 §). Vaihtoehtona voi olla seurakuntien liittyminen yhdeksi seurakunnaksi. Yhden kunnan alueella ei voi olla kahta saman kirkkokunnan kirkollisveroa keräävää itsenäistä seurakuntaa, koska kirkollisverokertymä tulee seurakunnille könttäsuumana noudattaen kuntarajoja. Seurakuntayhtymän on sisällään sitten päätettävä rahojen jaosta seurakuntien kesken.

Kirkkolain (11:2.4 §) mukaan ”Seurakuntayhtymä päättää myös seurakuntien virkojen perustamisesta ja lakkauttamisesta sekä seurakuntien kiinteästä omaisuudesta ja sen luovuttamisesta, jollei näitä asioita ole perussäännössä annettu seurakuntien hoitettavaksi”. Seurakuntayhtymä siis päättää investoinneista, eivät yhtymään kuuluvat seurakunnat kukin erikseen. Seurakuntayhtymällä on todennäköisesti suurempana yksikkönä paremmat edellytykset toteuttaa investointeja ja niiden suunnitteleminen kokonaisvaltaisesti pitemmällä tähtäimellä on mahdollista.

Kuntayhtymät eivät muodostu samalla tavalla kuin seurakuntayhtymät. Kunnat perustavat kuntayhtymiä liittyen johonkin toiminnalliseen kokonaisuuteen, jonkin toiminnan järjestämiseksi paremmin ja tehokkaammin ottaen huomioon käytettävissä olevat resurssit. Tällaisia kuntayhtymiä on muun muassa terveydenhoidon ja koulutuksen saralla. Seurakunnilla ei ole tällaisia johonkin toiminnalliseen osa-alueeseen perustuvia seurakuntayhtymiä.

3.3 Seurakuntien tulorahoitus

Seurakuntien tulorahoitus on hyvin samantapainen kuin kunnilla. Seurakuntien tulot muodostuvat seuraavasti: Tärkein tulonlähde, kuten julkisella sektorilla yleensäkin (Barton 1999), on verotulot, joka koostuu kirkollisverosta ja yhteisöveron seurakunnille maksettavasta osuudesta. Verotulojen osuus koko kirkon tulorahoituksesta on noin 80 prosenttia (Suomen evankelisluterilainen kirkko 2012). Niiden lisäksi seurakunnille kertyy toimintatuloja, joihin kuuluvat muun muassa erityyppiset korvaukset, myyntituotot, maksutuotot, vuokratuotot, metsätalouden tuotot, kolehdit, keräykset ja lahjoitukset. Seurakunnat voivat saada myös omaisuuden myyntituottoja, avustuksia

kirkon keskusrahastolta ja rahoitustuottoja. Köyhimmille seurakunnille kirkon keskusrahaston toiminta-avustuksilla voi olla huomattavakin merkitys. Seurakunnat voivat saada avustuksia keskusrahastolta myös investointeihin.

Seurakunnilla on oikeus kerätä jäseniltään veroja toimintansa rahoittamiseksi. Kirkollisverot kerätään osana muuta verotusprosessia ja tilitetään seurakunnille veroprosentin ja veroäyrien määrän mukaan. Kirkollisveroprosentista päättää kunkin seurakunnan kirkkovaltuusto, tai seurakuntayhtymän ollessa kyseessä yhteinen kirkkovaltuusto. (Kirkkolaki 15:2 §.)

Kaikkien Suomen seurakuntien veroprosentin keskiarvo vuonna 2011 oli 1,33 ja Oulun hiippakunnan seurakunnissa se oli 1,45, kun se tämän tutkimuksen kohteena olevassa Kalajoen rovastikunnassa oli 1,72. Vuonna 2010 kirkollisveroprosentti Kalajoen rovastikunnan seurakunnissa vaihteli Sievin 1,5 prosentista Haapaveden 1,8 prosenttiin mediaanin oltua 1,75 prosenttia. Vuonna 2011 alin kirkollisveroprosentti oli 1,6 prosenttia Kalajoen ja Sievin seurakunnissa, korkein oli edelleen Haapaveden 1,8 prosenttia. Kaikissa muissa seurakunnissa vuoden 2011 kirkollisveroprosentti oli 1,75. Näin voidaan huomata, että Kalajoen rovastikunnan seurakunnissa kirkollisveroprosentit ovat selvästi yli koko kirkon ja Oulun hiippakunnan keskiarvojen. Investointeihin veroprosentti liittyy ainakin sillä tavalla, että seurakuntien rahankäytössä, myös investoinneissa, on aina mietittävä sen tarkoituksenmukaisuus. Koska seurakunnat voivat itse päättää kirkollisveroprosenttinsa määrän, voivat ne esimerkiksi investointitarpeisiin vedoten nostaa veroprosenttia. Kansantalouden lainalaisuudet voivat kuitenkin toimia niin, että verojen korotuksilla ei saadakaan lisää tuloja, vaan korotukset aiheuttavat kirkosta eroamisia ja siten pienentävät kirkollisverokertymää.

Taulukossa 2 on Kalajoen rovastikunnan seurakuntien kirkollisveroprosentit ja jäsenkohtaiset kirkollisverokertymät vuodelta 2010. Vertailulukuina ovat koko kirkon luvut samalta vuodelta. Viimeisessä palstassa ovat vertailukelpoiset jäsenkohtaiset verokertymät laskettuna 1,80 prosentin mukaan. Tämä prosenttimäärä on valittu siksi, koska sitä on käytetty empiriaosan kahdessa seurakuntayhtymämallissa. Jäsenkohtaiset verokertymät kertovat kunkin seurakunnan jäsenten keskimääräisestä verotettavasta tulotasosta suhteessa toisiin seurakuntiin. Kalajoen rovastikunnassa selvästi suurituloisimmat ovat Ylivieskassa. Tosin tämäkin tulotaso on vain noin 80 prosent-

tia koko kirkon keskimääräisestä tasosta vertailukelpoisella veroprosentilla laskettuna. Vuoden 2010 veroprosenteilla Ylivieskan seurakunta keräsi jäseniltään noin kuusi prosenttia yli koko kirkon keskiarvon. Kaikkein alhaisin verokertymä oli Kärämäen seurakunnalla, noin 83 prosenttia vertailukelpoisella veroprosentilla laskettuna rovastikunnan keskiarvosta.

Taulukko 2. Kirkollisveroprosentit ja verokertymät Kalajoen rovastikunnassa 2010

	Kirkollisveroprosentti	Kirkollisvero €/jäsen	Kirkollisvero €/jäsen, jos vero 1,80 %
Alavieska	1,80	177,93	177,93
Haapajärvi	1,75	187,25	192,61
Haapavesi	1,80	181,90	181,90
Kalajoki	1,60	180,42	202,97
Kärämäki	1,75	157,25	161,75
Nivala	1,75	176,43	181,47
Oulainen	1,70	185,94	196,87
Pyhäjoki	1,75	198,00	203,66
Reisjärvi	1,75	185,70	191,01
Sievi	1,50	139,92	167,91
Ylivieska	1,75	212,33	218,40
Kalajoen rovastikunta	1,72	184,60	194,14
Koko kirkko	1,33	200,38	271,19

Lähde: Kirkon keskushallinto (2011), paitsi kirkollisvero €/jäsen, jos vero 1,80 %

Valtiovarainministeriö päättää vuosittain yhteisöveron jakamisesta valtion, kuntien ja seurakuntien kesken. Vuonna 2011 seurakuntien osuus oli 2,55 prosenttia ja vuodeksi 2012 se on vahvistettu 2,3 prosentiksi. Verokertymästä evankelisluterilaiset seurakunnat saavat 99,92 prosenttia ja ortodoksisten seurakuntien osuus on 0,08 prosenttia. (Veronsaajat 2012.)

Yksi, erityisesti köyhimpien seurakuntien tulorahoitusmuoto on Kirkon keskusrahaston avustukset. Kirkkolain (22:6.1 §) mukaan keskusrahaston varoja käytetään ”taloudellisesti heikossa asemassa olevien seurakuntien ja seurakuntayhtymien tukemiseen sekä seurakuntien yhteistoiminnan ja seurakuntarakenteen kehittämiseen”. Sa-

man luvun 8 §:n mukaan rahaston varat kerätään seurakunnilta ja seurakuntayhtymiltä tietyinä osuutena seurakunnan tai seurakuntayhtymän saamista verotuloista. Maksut rahastolle koostuvat perusmaksusta, lisämaksusta, eläkemaksusta, työkyvyttömyysmaksun omavastuuosuudesta sekä palvelumaksusta. (Kirkkolaki 22:8 §.) Koska maksut muodostuvat useasta eri osasta ja maksuperusteissa on eroja riippuen perusteen luonteesta, jokaisen seurakunnan keskusrahastomaksu määräytyy seurakunta-kohtaisesti. Yhtä keskusrahastomaksuprosenttia on mahdoton ilmoittaa. Kalajoen rovastikunnan seurakunnat maksoivat keskusrahastomaksuja vuonna 2010 keskimäärin noin 4,5 prosenttia verotulojensa määrästä. Melko pieni osa keskusrahastolle kerättävästä määrästä palautuu seurakunnille tukina, koska keskusrahastomaksuissa kerätään Kirkkolain (22:6 §) mukaan varoja myös eläkkeiden ja perhe-eläkkeiden suorittamiseen, kirkolliskokouksen ja sen edustajien vaalista aiheutuviin menoihin, kirkkohallituksen, sen yhteyteen perustettujen toimielinten, kirkon keskusrahaston sekä piispainkokouksen menoihin, kirkolliskokouksen asettamien komiteoiden menoihin, hiippakuntien menoihin, lääninrovastin virkaan kuuluvista tehtävistä maksettaviin palkkioihin, muiden kirkon yhteisten tehtävien hoitamiseen sekä muiden lakiin ja sitoumuksiin perustuvien kirkon menojen suorittamiseen.

3.4 Seurakuntien verotus

Tuloverolain (3:21.2 §) mukaan Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakunnat kuuluvat ryhmään osittain verovapaat yhteisöt. Nämä maksavat veroa vain kunnalle kunnan osuutta yhteisöverosta vastaavan tuloveroprosentin mukaan. Vuoden 2011 veroprosentti oli 8,3174 %. Veron perusteena on elinkeinotulo ja muuhun kuin yleiseen tai yleishyödylliseen tarkoitukseen käytetyn kiinteistön tai kiinteistön osan tuottama tulo (Verohallitus 2011). Veropohja on siis hyvin kapea, eivätkä monet seurakunnat maksa tuloveroa ollenkaan.

Koska seurakuntien maksama vero on vain reilut kahdeksan prosenttia ja sitä maksetaan vain hyvin rajallisesta tulokertymästä, on sen vaikutus investointeihin todella pieni tai vaikutusta ei ole ollenkaan. Seurakuntien suurimmat investoinnit ovat rakennusinvestointeja. Koska suurin osa niistä on tehty yleishyödylliseen tarkoitukseen, ei niiden mahdollisella, joskin hyvin epätodennäköisellä, tulolla ole verovaiku-

tuksia. Vastaavasti seurakunnat eivät voi vähentää investointien aiheuttamia velkojen korkoja verotuksessa.

4 NYKYTILA-ANALYYSI

4.1 Seurakuntien taloushallinnon ohjeet

Seurakunnilla ja seurakuntayhtymillä on kirkkohallituksen vuonna 2006 julkaisemat Seurakunnan ja seurakuntayhtymän taloushallinnon perusohjeet. Ohjeet jakaantuvat seuraaviin osioihin: Talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma, Tilinpäätös, Tuloslaskelma, Tase, Rahoituslaskelma, Tililuettelomalli, Kustannusten kohdentaminen, Suunnitelman mukaiset poistot ja pysyvien vastaavien osakirjanpito, Hoitosopimushautojen hallinnointi ja kirjanpito, Kulttuuriperinnön hoidosta, ylläpidosta ja säilyttämisestä aiheutuvat kustannukset, Konsernitase, Taloustilastot, Taloussääntö, Hyvien johtamis- ja hallintotapojen sekä sisäisen valvonnan kehittäminen seurakunnissa ja Muut talousohjeet. Tilinpäätösohjeiden osiossa on selvitetty, miten tietyt taseeseen liittyvät tunnusluvut tulee laskea, jotta ne ovat vertailukelpoisia seurakuntien ja seurakuntayhtymien kesken. Nämä kyseiset tunnusluvut ovat Omavaraisuusaste, Rahoitusvarallisuus, euroa/jäsen, Suhteellinen velkaantuneisuus sekä Lainakan- ta, euroa/jäsen. Käytän tässä työssäni osaa näistä tunnusluvuista kuvaamaan kunkin seurakunnan taloudellista asemaa ensin nykytilassaan ja viidennessä pääluvussa seurakuntien suunnittelemien ja simuloitujen investointien vaikutusten jälkeen. Luvun 4.3 alaluvuissa on selvitetty kunkin tunnusluvun laskentaperusteet, niin kuin ne on esitetty Seurakunnan ja seurakuntayhtymän taloushallinnon perusohjeissa (Kirkko- hallitus 2006).

4.2 Poistot

Elinkeinoverolaki määrittelee enimmäispoistot, jotka yritys saa tehdä verotuksessa. Verotuksessa käytetään poistomenetelmänä yleensä menojäännöspoistoja. Kirjanpi- dossa sen sijaan ovat yleisemmin käytössä tasapoistot. Pysyville vastaaville on Kir- janpitolausautakunta (2007) antanut ohjeellisia aikoja eri ryhmille suositeltavista poisto- ajoista. Kirkkohallitus (2005) on yleiskirjeessään antanut seurakunnille vastaavat ohjeet suositeltavista poistoajoista. Nämä ohjeet noudattelevat Kirjanpitolausautakunnan ohjeita, mutta antavat tarkennuksia seurakunnille poistoajoja harkittaessa. Tällaisia kohteita ovat muun muassa kirkot, hautausmaat ja urut. Kirkkoille suositeltu tasapois- toaika on 40–70 vuotta ja uruille 15–30 vuotta; hautausmaiden aineellisilla hyödyk-

keillä on useita eri poistoaikoja riippuen erien luonteesta. Poistojen käsitettä julkisyhteisöissä on käsitelty luvussa 2.6.

4.3 Seurakuntien tunnuslukuja

Seurakuntien tunnusluvut ovat pääosin vuodelta 2010, koska vuoden 2011 tietoja ei ole kaikilta osin ollut vielä saatavissa.

4.3.1 Omavaraisuusaste

Seurakunnan ja seurakuntayhtymän taloushallinnon perusohjeiden (Kirkkohallitus 2006) mukaan omavaraisuusaste (prosenttia) tulee laskea seuraavan kaavan mukaan: $100 * (\text{Oma pääoma} + \text{Poistoero} + \text{Vapaaehtoiset varaukset} - \text{Ainaishoitosisojen pääomat}) / (\text{Koko pääoma} - \text{Toimeksiantojen pääomat} - \text{Saadut ennakot})$. Koko pääomalla tarkoitetaan taseen loppusummaa ja saaduilla ennakoilla sekä pitkä- että lyhytaikaisia saatuja ennakoita. Samojen ohjeiden mukaan vieraan pääoman osuutta on pidettävä hälyttävän suurena, jos omavaraisuusaste on alle 50 prosenttia. Omavaraisuusaste on yksi vakavaraisuutta ja samalla riskiä kuvaavista tunnusluvuista.

Koko Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakuntien omavaraisuusaste vuonna 2010 oli 91,8 prosenttia, Oulun hiippakunnassa luku oli 88,1 prosenttia. Kalajoen rovastikunnassa se vaihteli Reisjärven 96,6 prosentista Ylivieskan 48,7 prosenttiin. Koko rovastikunnassa omavaraisuusaste oli 75,66 prosenttia. Koko kirkossa omavaraisuusaste on viime vuosina pysytellyt melko vakaasti vähän yli 90 prosentissa. Kalajoen rovastikunnan seurakunnista Alavieskan omavaraisuusaste on noussut vuoden 2006 61,5 prosentista 80,1 prosenttiin vuonna 2011. Ylivieskan seurakunnassa kehitys on ollut päinvastainen ja muutos on ollut huomattavasti isompi: omavaraisuusaste on laskenut vuoden 2006 87,4 prosentista 48,7 prosenttiin vuonna 2010 johtuen huomattavasta lainanotosta. Muissa seurakunnissa omavaraisuusasteessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Luvut on koottu taulukkoon kolme.

Taulukko 3. Kalajoen rovastikunnan seurakuntien omavaraisuusasteet

	Omavaraisuusaste 2010, %	Omavaraisuusaste 2011, %
Alavieska	77,7	80,1
Haapajärvi	87,7	88,6
Haapavesi	91,6	
Kalajoki	92,3	
Kärsämäki	85,6	
Nivala	67,7	
Oulainen	90,4	
Pyhäjoki	83,9	
Reisjärvi	96,6	
Sievi	94,5	
Ylivieska	48,7	49,7
Kalajoen rovastikunta	75,7	
Koko kirkko	91,8	

Lähde: Kirkon keskushallinto (2011), paitsi vuoden 2011 omavaraisuusasteet

4.3.2 Suhteellinen velkaantuneisuus

Seurakunnan ja seurakuntayhtymän taloushallinnon perusohjeiden (Kirkkohallitus 2006) mukaan ”suhteellinen velkaantuneisuus on omavaraisuusastetta käyttökelpoisempi tunnusluku seurakuntien välisessä vertailussa, koska pysyviin vastaaviin kuuluvien hyödykkeiden ikä tai poistomenetelmä ei vaikuta tunnusluvun arvoon.” Suhteelliselle velkaantuneisuudelle ei ole annettu ohjeellista arvoa, jonka ylittävää suhteellista velkaantuneisuutta voitaisiin pitää hälyttävänä. Tästä syystä tässä tutkimuksessa ei ole kriittisenä tekijänä käytetty suhteellista velkaantumisastetta.

Evangelisluterilaisen kirkon kaikkien seurakuntien suhteellinen velkaantuneisuus vuonna 2010 oli 19,9 prosenttia. Oulun hiippakunnan vastaava luku oli 29,2 prosenttia. Kalajoen rovastikunnan suhteellisesti vähiten velkaantunut seurakunta vuonna 2010 oli Reisjärvi. Sen käyttötuloista vieraan pääoman takaisinmaksuun olisi sinä vuonna tarvittu 6,8 prosenttia. Huolestuttavin tilanne oli Ylivieskassa, jonka yhden

vuoden käyttötulot eivät olisi riittäneet vieraan pääoman takaisinmaksuun; suhteellinen velkaantuneisuus oli 126,7 prosenttia.

4.3.3 Lainakanta

Seurakuntien lainakannasta käytetään lukua lainakanta, euroa/jäsen. Lainakantaan lasketaan vieras pääoma, josta vähennetään saadut ennakot, ostovelat, siirtovelat ja muut velat. Lainakantaan jäävät siis korolliset velat. Koko Suomessa seurakuntien jäsenkohtainen velkakanta vuoden 2010 lopussa oli 19 euroa. Kalajoen rovastikunnassa tämä luku oli 102 euroa eli hyvin paljon korkeampi kuin koko maassa. Suurimman osan tästä luvusta aiheutti rovastikunnan suurin seurakunta, Ylivieskan seurakunta, jonka hiljattain toteuttama suurehko rakennusinvestointi on nostanut seurakunnan jäsenkohtaisen lainojen määrän korkeaksi. Vuoden 2010 lopussa se oli 356 euroa, suurin määrä kaikista Suomen seurakunnista. Vuoden 2011 aikana seurakunta maksoi lainoja pois päätyen lukuun 332 euroa/jäsen. Laskettuna ilman Ylivieskaa Kalajoen rovastikunnan muiden seurakuntien lainakanta vuonna 2010 oli 40 euroa. Kalajoen rovastikunnan yhdestätoista seurakunnasta viidellä ei ollut korollista velkaa lainkaan.

4.3.4 Rahoitusvarallisuus

Seurakunnan ja seurakuntayhtymän taloushallinnon perusohjeiden (Kirkkohallitus 2006) mukaan seurakunnan rahoitusvarallisuuden euromäärä jäsentä kohden tulee laskea seuraavasti: $[(\text{Saamiset} + \text{Rahoitusarvopaperit} + \text{Rahat ja pankkisaamiset}) - (\text{Vieras pääoma} - \text{Saadut ennakot})] / \text{Väkiluku}$. Tunnuslukua laskettaessa väkilukuna käytetään kyseisen tilivuoden lopussa seurakunnan läsnä olevaa jäsenmäärää. Ohjeissa on lisäksi sanottu, että ”jos seurakunnassa ei ole hiljattain tehty suurta investointia lainarahalla ja siitä huolimatta rahoitusvarallisuustunnusluku on negatiivinen, seurakunnan rahoitustilanne voi olla heikko”.

Seuraavissa seurakunnissa oli vuonna 2010 negatiivinen rahoitusvarallisuus, euroa/jäsen: Alavieska, Haapajärvi, Nivala, Pyhäjoki ja Ylivieska. Nämä ovatkin yhtä lukuun ottamatta ne seurakunnat, joilla on korollista lainaa. Haapavesi on ainoa seurakunta, jolla on korollista lainaa, mutta rahoitusvarallisuus on positiivinen. Kaikissa

näissä negatiivisen rahoitusvarallisuuden omaavissa seurakunnissa lainakanta/jäsen on suurin piirtein yhtä suuri kuin rahoitusvarallisuuden itseisarvo. Tämä tarkoittaa sitä, että ilman korollisia velkoja seurakuntien rahoitusvarallisuus/jäsen olisi lähellä nollaa. Koko kirkossa jäsenkohtainen rahoitusvarallisuus vuonna 2010 oli 125 euroa/jäsen. Tätä lukua parempaan Kalajoen rovastikunnassa pääsi vain Reisjärvi, jonka rahoitusvarallisuus vuonna 2010 oli 133 euroa/jäsen. Täten rovastikunnan seurakuntien rahoitusvarallisuusasema on Reisjärveä lukuun ottamatta keskimääräistä huonompi.

4.3.5 Seurakuntien kertyneet voittovarot

Seurakunnilla on kertynyt taseen omaan pääomaan voittovaroja liikekirjanpitoon siirtymisen jälkeen. Taulukossa 5 ovat seuraavassa pääluvussa kolmen lähempään tarkasteluun otetun seurakunnan peruspääomat ja kertyneet voittovarot vuoden 2011 lopussa. Näistä kolmesta seurakunnasta Alavieskalla on reilusti eniten kertyneitä voittovaroja suhteutettuna sekä jäsenmäärään että peruspääomaan. Tosin Alavieskan peruspääoma on selvästi pienin näistä kolmesta seurakunnasta myös suhteessa seurakunnan jäsenmäärään, mikä nostaa peruspääomaan suhteutettujen kertyneiden voittovarojen määrää. Haapajärven peruspääoma on selkeästi suurin suhteutettuna jäsenmäärään, mutta kertyneitä voittovaroja on selvästi vähiten. Tämä tarkoittaa sitä, että siirryttäessä liikekirjanpitoon vuonna 1999 sillä on ollut runsaasti käyttöpääomaa, josta peruspääoma on laskennallisesti muodostettu. Tämän jälkeisten tilikausien ylijäämät ovat olleet Alavieskaan ja Ylivieskaan verrattuna hyvin pieniä. Se, että Haapajärvellä ei alun perinkään ole runsaasti kertyneitä voittovaroja taseessaan, voi johtua yksinkertaisesti siitä, että seurakunta on vuosittain kerännyt veroja vain sen verran, mitä toimintaan ja investointeihin on tarvittu. Taseeseen ei ole haluttu kerryttää puskurirahastoa.

Taulukko 4. Alavieskan, Haapajärven ja Ylivieskan peruspääoma ja kertyneet voittovarot vuonna 2011

	Peruspääoma, euroa	Peruspääoma, euroa/jäsen	Kertyneet voittovarot, euroa	Kertyneet voittovarot, euroa/jäsen	Kertyneet voittova- rat/peruspääoma
Alavieska	451 956	175,80	261 574	101,74	57,88 %
Haapajärvi	3 777 341	537,39	152 990	21,77	4,05 %
Ylivieska	4 148 714	294,57	716 297	50,86	17,27 %

4.3.6 Seurakuntien koko

Taulukossa 4. on esitelty Kalajoen rovastikunnan seurakuntien kokoja muutamalla mittarilla. Luvut ovat vuoden 2010 tilastoista, koska kaikkien seurakuntien osalta kaikkia tietoja vuodelta 2011 ei ollut vielä saatavissa. Jäsenmäärällä tarkasteltuna seurakunnista pienin oli silloin Alavieska, 2 593 jäsentä ja suurin Ylivieska, 13 943 jäsentä. Keskimäärin seurakunnissa oli jäseniä 6 572.

Taseen loppusummalla mitattuna Kärämäen seurakunta oli pienin alle seitsemän miljoonan euron summalla. Suurin seurakunta oli Ylivieska, jonka taseen loppusumma oli 11 miljoonaa euroa. Keskimäärin seurakuntien tase päättyi vajaaseen neljään miljoonaan euroon. Jäsenmäärään suhteutettuna taseeltaan pienin ja suurin seurakunta olivat samoja kuin absoluuttisina lukuina tarkasteltuina.

Myös oman pääoman määrällä mitattuna Kalajoen rovastikunnan suurin seurakunta oli Ylivieska, mutta lähes yhtä suuri oli Kalajoki. Pienin seurakunta myös tällä mittarilla oli Kärämäki. Kun oman pääoman määrä suhteutetaan seurakunnan jäsenmäärään, vaihtuu muiden mittareiden mukainen suurin seurakunta: Suurin oli Haapajärvi, sitten tulivat Haapavesi ja Reisjärvi. Pienin tälläkin mittarilla oli Kärämäki. Omaa pääomaa seurakunnilla oli keskimäärin reilut 2,5 miljoonaa euroa, mikä tekee noin 405 euroa jäsentä kohti.

Taulukko 5. Kalajoen rovastikunnan seurakuntien kokoa kuvaavia lukuja 31.12.2010

Seurakunta	Jäsenmäärä	Tase, euroa	Tase, euroa / jäsen	Oma pääoma euroa	Oma pääoma euroa / jäsen
Alavieska	2 593	929 695	358,54	713 531	275,18
Haapajärvi	7 060	4 561 186	646,06	3 930 332	556,70
Haapavesi	6 596	4 414 000	669,19	3 624 000	549,42
Kalajoki	1 1274	5 914 000	524,57	5 031 000	446,25
Kärsämäki	2 602	679 000	260,95	565 052	217,16
Nivala	10 237	6 084 000	594,31	4 021 000	392,79
Oulainen	7 213	2 428 000	336,61	2 031 000	281,57
Pyhäjoki	3 013	1 397 000	463,66	1 139 000	378,03
Reisjärvi	2 807	1 601 000	570,36	1 474 000	525,12
Sievi	4 950	1 904 000	384,65	1 714 000	346,26
Ylivieska	13 943	11 072 000	794,09	5 046 000	361,90
Kalajoen rovasti- kunta	72 288	40 983 881	566,95	29 288 915	405,17
Keskiarvo	6 572	3 725 807		2662629	

Lähde: Kirkon keskushallinto (2011)

4.4 Seurakunnan koon vaikutus lainakorkoon

Ylivieskan seurakunnalla oli korollista vierasta pääomaa vuosien 2011 ja 2010 lopussa yhteensä 4 674 130,41 euroa ja 4 958 043,47 euroa, vastaavasti. Näistä laskettuna seurakunnan maksama vieraan pääoman korko oli noin 1,74 prosenttia. Haapajärven seurakunnalla oli korollista vierasta pääomaa vuosien 2011 ja 2010 lopussa yhteensä 319 487,90 euroa ja 348 819,60 euroa, vastaavasti. Näistä laskettuna Haapajärven maksama vieraan pääoman korko oli noin 2,38 prosenttia. Ylivieskan ja Haapajärven lainojen korkoero on 0,64 prosenttiyksikköä. Ylivieska on onnistunut rahoittamaan investointinsa selvästi edullisemmalla lainalla kuin Haapajärvi. Yhtenä syynä tähän voi olla suurempi volyymi, siis suurempi seurakunta, jonka lainan takaisinmaksukykyyn luotetaan paremmin kuin pienemmän yksikön kohdalla. Muitakin korkotasoon vaikuttavia tekijöitä voi luonnollisesti olla, kuten esimerkiksi vakuudet, lainanottajan talouden kunto sekä Ylivieskan suurin jäsenkohtainen verokeräys rovestikunnassaan. Tässä huomataan se, että seurakunnalla ei katsota olevan

luvussa 2.2 käsiteltyä konkurssiriskiä, vaikka sen omavaraisuusaste on laskenut alle 50 prosentin, mikä on seurakunnilla raja, jonka alittamista tulisi pyrkiä välttämään (Kirkkohallitus 2006). Riski ei ole konkretisoitunut korkeana lainakorkona.

Seuraavassa pääluvussa esitetyissä laskelmissa on käytetty lainojen korkona 2,5 prosenttia lisättynä 0,5 prosentin kululla lainannoston yhteydessä. Tällöin kokonaiskorkoksi muodostuu noin 2,6 prosenttia. Tämä on hyvin lähellä Haapajärven seurakunnan vuonna 2011 maksamaa vieraan pääoman kustannustasoa, joka oli noin 2,4 prosenttia. Ylivieskan seurakunta sen sijaan on suhteellisen kaukana 2,6 prosentin tasosta, minkä vuoksi tehdyt laskelmat antavat huonomman kuvan sen taloudellisesta tilasta. Luvussa 5.7.2 kuvatussa herkkyyssanalyysissä tämä asia saa lisävalaistusta.

5 INVESTOINTIEDELLYTYKSET SEURAKUNNASSA/SEURAKUNTAYHTYMÄSSÄ

Investointiedellytysten lähempään tarkasteluun olen ottanut kolme seurakuntaa Kalajoen rovastikunnasta: Alavieska, Haapajärvi ja Ylivieska. Alavieska on viime vuodet vuorotellut Kärämäen seurakunnan kanssa Kalajoen rovastikunnan pienimmän seurakunnan asemasta. Se on edellisessä pääluvussa selvitettyjen talouden tunnuslukujen valossa rovastikunnassaan jonkin verran keskimääräistä huonompi seurakunta. Haapajärvi kuuluu rovastikunnan keskisuuriin seurakuntiin ja sen talous on tunnuslukujen valossa kohtalaisen hyvässä kunnossa. Ylivieska on rovastikunnan suurin seurakunta, mutta samalla kaikkein huonoin mitattuna useimmilla mukana olevista talousmittareista. Asema johtuu hiljattain toteutetusta seurakunnan mittakaavassa suuresta rakennusinvestoinnista. Näin tarkastelussa on kolme selvästi erilaista seurakuntaa.

Investointiedellytyksiä olen tutkinut Invest for Excel -ohjelman avulla. Pohjatietoina käytettyjen vuosien 2010 ja 2011 tilinpäätöstietojen lisäksi olen joutunut tekemään joitakin oletuksia liittyen ennusteisiin. Olen käyttänyt kaikkien seurakuntien kohdalla samoja oletuksia, vaikka ne eivät aivan kaikilta osin tekisikään oikeutta jokaiselle seurakunnalle. Herkkyysanalyysin avulla saa joihinkin oletuksiin liittyviin epävarmuustekijöihin tuntumaa.

Seurakuntien ilmoittamat suunnitellut investoinnit on laskelmissa huomioitu sellaisinaan. Ne on rahoitettu ilmoitettujen suunnitelmien mukaan, osittain velkarahalla, metsän myynnillä ja kertyneillä kassavaroilla. Ensimmäisessä vaiheessa olen laskenut tarkasteltavien seurakuntien ilmoittamat pakolliset investoinnit. Toisessa vaiheessa olen huomionut lisäksi mahdolliset lisäinvestoinnit, jos niihin on taloudellisia edellytyksiä. Kolmannessa vaiheessa olen pyrkinyt hakemaan viiden vuoden aikaperspektiivillä mahdollisimman suuren velkarahoitteen rakennusinvestoinnin, kuitenkin niin, että omavaraisuusaste pysyisi yli 50 prosentissa, kumulatiivinen kassavirta olisi koko tarkastelujakson positiivinen ja seurakunnan peruspääomaa ei käytettäisi, vaan mahdolliset alijäämät katettasi aikaisempina vuosina kertyneillä voittovaroilla. Näiden kolmen seurakunnan kertyneet voittovarot on selvitetty luvussa 4.5. Maksimi-investointien määrissä olen käyttänyt tasasummia, jolloin selviää suuruusluokka, ei tarkasti laskettu ehdoton maksimi, koska laskelmissa on mukana useita muuttuvia

tekijöitä ja epävarmuustekijöitä. Tästä syystä ehdottoman maksimi-investoinnin määrän ilmoittaminen voisi antaa harhaanjohtavan kuvan seurakunnan investointiedellytyksistä.

Alavieskan ja Haapajärven seurakuntien maksimi-investoinnit olen toteuttanut vuoden 2012 aikana, mutta Ylivieskan seurakunnan maksimi-investointi piti sijoittaa vuodelle 2013 johtuen seurakunnan hiljattain toteuttamasta seurakunnan talouteen nähden suuresta investoinnista. Neljännessä vaiheessa olen yhdistänyt tutkittavista kaksi seurakuntaa maksimirakennusinvestoinnein kerrallaan kolmeksi seurakuntayhtymäksi. Yhdistämisvaiheessa on pitänyt ottaa huomioon se, että kaikilla seurakunnilla kirkollisveroprosentit eivät ole samoja, niitä on pitänyt yhtenäistää. Näin olen saanut kolmen erilaisen seurakuntayhtymän investointiedellytykset. Viimeisen vaiheen herkkyyksianalyysit olen tehnyt seurakuntakohtaisesti, mutta niistä voi haluttaessa tehdä johtopäätöksiä siitä, mitä vaikutuksia niillä olisi seurakuntayhtymiin.

5.1 Oletuksia tuloslaskelman erissä

5.1.1 Tuotto-oletuksia

Korvausten sekä myynti- ja maksutuottojen olen olettanut pysyvän vuoden 2011 tasolla. Metsän vuosittaisiksi myyntituotoiksi olen laskenut viisi prosenttia maa- ja vesialueiden vuoden 2011 tasearvosta, jos seurakunta ei ole ilmoittanut rahoittavansa jotakin osaa investoinneista metsän myyntituloilla. Jos seurakunta on ilmoittanut rahoittavansa tietyn osan investoinneista myymällä metsää, olen vähentänyt seuraavien vuosien myyntitulosta sen osan, mikä on ylittänyt viiden prosentin vuotuisen tuoton. Seurakuntien maa- ja vesialueet eivät välttämättä ole yhtä tuottoisia ja voivat olla metsänhoidollisesti eri vaiheissa. Näin ollen vuosittainen tuottoarvio kaavamaisena ei välttämättä tee oikeutta kaikille seurakunnille. Vuokratuottojen olen arvioinut kasvavan vuosittain yhden prosentin verran alkaen vuoden 2011 vuokratuotosta. Kohteiden, keräysten, lahjoitusvarojen, tukien, avustusten ja muiden toimintaan liittyvien tuottojen olen arvioinut pysyvän vuoden 2011 tasolla.

Korkotuotot, keskusrahaston avustukset ja verotulot olen säilyttänyt vuoden 2011 tasolla. Korkotuotot vaihtelevat seurakunnilla erilailla riippuen lähinnä niiden kul-

loisistakin rahavaroista ja pankkisaamisista. Keskusrahastolta köyhimmät seurakunnat saavat harkinnanvaraista tukea melko säännöllisesti. Lisäksi keskusrahasto voi tukea seurakuntia investointihankkeissa. (Kirkon tiedotuskeskus 2012.) Investointituet luonnollisesti voivat vaihdella vuositasolla paljonkin. Verotulojen pysymisen ennallaan perustelen sillä, että palkkakehitys on yleensä positiivinen, mutta veroäyrikkymään vaikuttaa negatiivisesti jäsenten eroaminen kirkosta ja väestön vanheneminen ja siten pienituloisten eläkeläisten suhteellisen osuuden lisääntyminen. Verotuloissa epävarmin osa on seurakuntien saama yhteisövero-osuus. Siihen vaikuttavat olennaisesti suhdannevaihtelut, minkä lisäksi valtiovalta vaihtelee seurakunnille tulevaa jako-osuutta. Kirkon keskusrahaston tukia ja yhteisövero-osuuden jakautumista on selvitetty enemmän luvussa 3.3.

5.1.2 Kuluoletuksia

Muuttuvista kuluista palvelujen ostoihin sekä aineisiin, tarvikkeisiin ja tavaroihin olen arvioinut kahden prosentin vuotuisen nousun, lähtökohtana vuoden 2011 taso. Muiden toimintakulujen olen arvioinut pysyvän ennallaan.

Kiinteiden kulujen osalta palkkoihin, palkkioihin ja muihin henkilöstökuluihin olen arvioinut yhden prosentin vuotuisen nousun. Annettujen avustusten olen arvioinut pysyvän vuoden 2011 tasolla. Vuokratulujen olen arvioinut nousevan kahden prosentin vuosivauhtia aivan vastaavasti kuin vuokratulojen.

5.2 Oletuksia tase-erissä

Kaikki poistot on laskettu tasapoistoina. Rakennusinvestoinneissa on käytetty pääasiassa 2,5 prosenttia poiston määränä rakennuksen alkuperäisestä arvosta. Muista rakennuksista poiketen olen valinnut Alavieskan seurakunnan huoltorakennuksen poistoajaksi 25 vuotta. Se kuuluu Alavieskan pakollisiksi ilmoittamiin investointihankkeisiin vuodelle 2013. Olemassa olevien tase-erien jäljellä olevat poistoprosentit olen laskenut suhteuttamalla vuoden 2011 poiston kyseisen tase-erän vuoden 2010 lopun tasearvoon. Maa- ja vesialueista ei ole tehty poistoja, ei myöskään sijoituksista. Kaikkien saamisten määrät ja korottomien vieraiden pääomien määrät sekä ostovelkojen määrät olen pitänyt vuoden 2011 tasolla.

Vanhojen lainojen lyhennyksiä olen jatkanut samaa tahtia kuin niitä on lyhennetty vuonna 2011. Uusien lainojen lyhentymisen on laskenut Invest for Excel -ohjelma seuraavassa luvussa kerrotuin oletuksin.

Tarkasteltavista seurakunnista vain Ylivieskalla on poistoeroa, joka otetaan huomioon laskettaessa omavaraisuusastetta. Poistoeron olen pitänyt ennustevuosina vuoden 2011 tasolla.

5.3 Investointien rahoitukseen liittyviä oletuksia

Tarkastelussa olevien seurakuntien ilmoittamien investointien rahoitukseen olen laskenut käytettävän lainarahaa siltä osin kuin seurakunnat ovat ilmoittaneet. Jos seurakunta ei ole ilmoittanut, miten sen ilmoittamat investoinnit on aikomus rahoittaa, olen mahdollisuuksien mukaan käyttänyt niihin seurakunnan kassavaroja. Maksimirakennusinvestoinnit olen rahoittanut Alavieskan ja Haapajärven osalta kokonaan lainarahalla. Sen sijaan Ylivieskan investoinnista olen rahoittanut 70 prosenttia kassavaroilla ja 30 prosenttia lainarahalla. Jouduin toteuttamaan Ylivieskan investoinnin rahoituksen poiketen kahdesta muusta seurakunnasta siksi, että Ylivieskan omavaraisuusaste vuonna 2011 oli 49,7 prosenttia ja ilman vieraan pääoman lisäämistä vuoden 2012 lopussa vain hiukan yli toivotun rajan eli 51,4 prosenttia. Tästä syystä piti hakea kompromissi käytettävien kassavarojen ja lainarahan kesken.

Investointeihin tarvittavien lainojen takaisinmaksuajaksi olen määritellyt 15 vuotta. Lainat lyhennetään tasaerinä kolmen kuukauden välein alkaen nostokauden lopusta. Korkoa maksetaan 2,5 prosenttia koko laina-ajan koronmaksuvälin ollessa kolme kuukautta. Korkopäiviä lasketaan vuodelle 360. Lainoja nostetaan investointiprojektin kuluessa 12 kuukauden aikana. Kuluja lainoille on laskettu 0,5 prosenttia nostetusta määrästä. Kokonaiskoroksi muodostuu noin 2,6 prosenttia.

5.4 Muita oletuksia

Seurakuntien jäsenmäärään suhteutettujen tunnuslukujen jäsenmäärän lähtökohtana on vuoden 2011 lopun tilanne. Sen jälkeen olen pienentänyt kunkin seurakunnan jäsenmäärää vuosittain puolella prosentilla.

Seurakuntien yhdistelyvaiheessa en ole huomionnut mahdollisia keskinäisiä taloustoimia, jotka normaalisti konsolidoitaessa pitäisi eliminoida. Seurakuntien keskinäiset ostot/myynnit ovat hyvin vähäisiä, että niiden vähyyden takia eliminoimatta jättämisellä ei ole tämän työn kannalta olennaista merkitystä.

Konsolidoitaessa joudun tasaamaan seurakuntien veroprosentit samoiksi, koska kaikilla seurakuntayhtymään kuuluvilla seurakunnilla pitää olla sama veroprosentti. Seurakuntien keskusrahastomaksut ovat sidoksissa seurakunnan verotuloihin. Niiltä osin, mitä joudun nostamaan luvussa 6.3 kerrotusti seurakunnan veroprosenttia, käytän vuoden 2011 keskusrahastomaksun prosentuaalista määrää verotuloista myös ennustevuosina. Vastaavasti verotuskuluja olen laskenut 2 prosenttia verotuloista ennustevuosille, mikä on karkea keskiarvo vuodelta 2011.

5.5 Kriittiset investointeja rajoittavat tekijät

Tähän tutkimukseen olen valinnut kolme tekijää, joiden avulla tutkin seurakuntien ja seurakuntayhtymien investointiedellytyksiä. Nämä ovat omavaraisuusaste, kumulatiivisen kokonaiskassavirran riittävyys ja kertyneitten voittovarojen riittävyys.

Suuret investoinnit vaativat käytännössä aina lainan ottamista. Vieraan pääoman lisääminen laskee omavaraisuusastetta, mikä on yksi vakavaraisuuden mittareista, ks. luku 2.7. Seurakuntien kohdalla omavaraisuutta pidetään hälyttävän alhaisena, jos se laskee alle 50 prosentin. Käytän tätä arvoa kriittisenä investointeja rajoittavana arvona. Lainan ottaminen alentaa omavaraisuusastetta heti alussa eniten. Jos seurakunta pystyy maksamaan velkojaan pois suunnitellusti, sen omavaraisuusaste nousee vähitellen, jos se ei ota samaan aikaan lisää lainaa. Kriittistä tekijää tulee näin ollen tarkastella investointihankkeen aikajanan alussa. Kriittisenä tekijänä omavaraisuusaste ei ole ehdoton, koska seurakunta pystyy jatkamaan toimintaansa, vaikka sen omavaraisuusaste laskisi alle 50 prosentin. Tästä on yhtenä käytännön esimerkkinä tutkimuskohteena oleva Ylivieskan seurakunta, jonka omavaraisuusaste putosi 46,4 prosenttiin vuonna 2009 johtuen suuresta vieraan pääoman lisäyksestä (Kirkon keskuhallinto 2010).

Koska kumulatiivisten kokonaiskassavirtojen pysyminen aina positiivisena on ehdoton edellytys minkä tahansa yrityksen tai yhteisön toiminnalle, olen ottanut sen toiseksi kriittiseksi investointeja rajoittavaksi tekijäksi. Seurakunnilla investoinnit eivät yleensä tuo tulovirtaa, vaan tulovirtojen on tultava muualta, lähinnä verotuksesta, ks. luku 3.3. Positiivista kassavirtaa on lisättävissä tilapäisesti ottamalla lisää lainaa. Jos investointiin on otettu runsaasti lainaa, merkitsee se pitkälle ajalle suuria lainanhoitokuluja lyhennysten ja korkojen muodossa. Kokonaiskassavirrat ovat tällaisessa tilanteessa helposti negatiivisia ja aikaisemmin kertyneet kassavarat saattavat loppua. Tietysti voi investoida myös kassavaroilla, mikä vähentää lainanottotarvetta, mutta se jo sinänsä voi aiheuttaa ongelmia kassavarojen riittämisen suhteen. Siksi kumulatiivinen kassavirta on yksi kriittisistä investointeja rajoittavista tekijöistä. Lainan nostaminen tuo positiivista kassavirtaa heti investointihankkeen alussa, mutta lainahoitokulut rasittavat seurakunnan taloutta pitkällä aikavälillä. Tästä syystä kumulatiivisten kassavirtojen riittävyyttä kriittisenä tekijänä tulee tarkastella investointihankkeen aikajanalla alun jälkeen. Kriittisenä tekijänä kumulatiivisten kokonaiskassavirtojen riittävyys on ehdoton edellytys toiminnan jatkumiselle. Kassavarojen riittävyydestä on aina huolehdittava. Yksi keino tähän on vieraan pääoman lisääminen, mikä taas voi johtaa lisäongelmiin kasvaneiden lainanhoitokulujen muodossa. Samalla tämä linkittyy omavaraisuusasteeseen, joka heikkenisi lisälainanoton myötä.

Kolmanneksi investointien kokonaismäärää rajoittavaksi kriittiseksi tekijäksi olen valinnut sen, että seurakunnat eivät käytä investointien rahoitukseen peruspääomaansa vaan ainoastaan aikaisempina vuosina kertyneitä voittovaroja. Tämä perustuu luvussa 2.8 kerrottuun Kuntalain (8:65.3 §) määräykseen ja Suomen Kuntaliiton (2000) ohjeistukseen alijäämäisten tilikausien kattamisesta sekä kirkolliskokouksen hyväksymään Kirkkojärjestykseen (15:1.2–3 §), joskaan niiden mukaan ei ole kiellettyä käyttää peruspääomaa investointien rahoitukseen, vaan on kyse alijäämän kattamisvelvollisuudesta. Investointi kasvattaa taseen vastaavaa puolta, mutta tuloslaskelman puolella poistot heikentävät vuosittaisia tuloksia niin pitkään kuin suunnitelman mukaan poistettavaa on, ks. luku 2.6. Suuret poistot rasittavat seurakunnan taloutta ja aiheuttavat helposti alijäämäisiä tilikausia. Kaikilla tutkimillani seurakunnilla on taseessaan aikaisemmilta vuosilta kertyneitä voittovaroja. Ei kuitenkaan ole suotavaa, että alijäämäiset tilikaudet aiheuttaisivat sen, että seurakunnat joutuisivat käyttämään peruspääomaansa. Tästä syystä olen ottanut kertyneitten voittovarojen riittä-

vyiden kolmanneksi investointeja rajoittavaksi tekijäksi. Jos investointihankkeen alussa seurakunnalla on kertyneitä voittovaroja, kuten kaikilla tutkimillani seurakunnilla on (ks. luku 4.5), niin kriittistä tekijää tulee tarkastella aikajanalla investointihankkeen alun jälkeen. Kriittisenä tekijänä laskentatoimen kannalta kertyneitten voittovarojen riittävyys ei ole ehdoton, mutta toiminnan jatkuvuuden kannalta peruspääomaa ei kannata ruveta kuluttamaan ja tästä syystä Kirkkojärjestyskin (23:6 §) määrittelee seurakunnille alijäämän kattamisvelvollisuuden.

Investointihankkeen kannalta kriittisiä tekijöitä on näin kolme erilaista. Omavaraisuusaste vaikuttaa aikajanalla hankkeen alussa, kaksi muuta myöhemmin. Omavaraisuusaste nousee taseesta, kumulatiivinen kassavirta on kassavirtatekijä, kertyneitten voittovarojen kriittisyys tulee tuloslaskelmasta.

5.6 Seurakuntien investointiedellytykset

Tässä luvussa käyn läpi kolmesta tarkasteltavasta seurakunnasta kunkin taloustilanteen seurakunnan suunnittelemilla investointivaihtoehtoilla ja simuloidulla maksimirakennusinvestoinnilla. Ensin selvitän sen, miten seurakunta selviää nykyisistä velvoitteistaan ja mahdollisista pakollisista lähivuosien investoinneista. Seuraavaksi tarkastelen lisäinvestointien vaikutuksia ja sitten vielä, onko seurakunnalla enää edellytyksiä lisäinvestointeihin.

5.6.1 Alavieska

Alavieskan seurakunta on jäsenmäärältään hyvin pieni. Sillä oli vain reilut 2500 jäsentä vuoden 2011 lopussa. Pienen seurakunnan investointivara ei voi olla kovin suuri. Lähivuosille sillä on suunnitteilla joitakin investointeja, jos rahat riittävät. Vuonna 2013 pitää rakentaa huoltorakennus, jonka tämänhetkinen kustannusarvio on 30 000 euroa. Vuonna 2015 olisi hyvä saada uusittua seurakuntakodin ulko-ovet, joiden kustannusarvio on 15 000 euroa. Vuodelle 2016 olisi toiveissa kirkon ikkunoiden holvikaarien kunnostus, jonka on arvioitu maksavan 12 000 euroa. Näistä investoinneista huoltorakennusinvestointi on pakko toteuttaa. Seurakunta ei ole ilmoittanut sitä, miten nämä edellä mainitut investoinnit olisi syytä rahoittaa. Olen toteuttanut kassavirtamallinnuksessa nämä investoinnit kassavaroilla.

Jos seurakunta toteuttaa pelkästään huoltorakennusinvestoinnin, sen omavaraisuusaste kehitty myönteisesti. Vuoden 2011 80,06 prosentista se kasvaa vuoden 2016 87,74 prosenttiin. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta pysyy koko tarkastelujakson ajan positiivisena, joskin laskua tapahtuu jonkin verran. Vuodesta 2013 eteenpäin seurakunnan tulos kääntyy kiihtyvää vauhtia alijäämäiseksi, mikä ei ole hyvä merkki ennustejakson jälkeiselle ajalle. Seurakunnalla on tosin suhteellisen paljon kertyneitä voittovaroja, joten oman pääoman pieneneminen ei ole vielä tässä vaiheessa ongelma.

Jos seurakunta toteuttaa myös seurakuntakodin ulko-ovien uusimisen ja kirkon ikkunoiden holvikaarien kunnostuksen, ei niillä ole vaikutusta omavaraisuusasteeseen. Koska investoinnit toteutetaan tässä mallissa kassavaroilla, kumulatiivisen kokonaiskassavirran tilanne heikkenee, mutta pysyy kuitenkin positiivisena. Myös tässä investointivaihtoehdossa on huolestuttava piirre se, että tilikaudet ovat alijäämäisiä vuodesta 2013 eteenpäin ja alijäämä on hiukan suurempi kuin ilman lisäinvestointeja.

Maksimisuuruinen vieraalla pääomalla rahoitettu rakennusinvestointi, jonka Alavieskan seurakunta voisi toteuttaa edellä mainittujen lisäksi niin, että omavaraisuusaste pysyisi yli 50 prosentissa ja kumulatiivinen kokonaiskassavirta positiivisena viiden vuoden suunnittelukauden ajan, on suuruusluokaltaan 50 000 euroa. Tällainen investointi ei vielä vaikuttaisi olennaisesti omavaraisuusasteeseen, koska otettavan lainan määrä on suhteellisen pieni. Sen sijaan kumulatiivinen kokonaiskassavirta asettaa rajan investoinnin suuruudelle. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta pienenee vähitellen ja olisi vuonna 2016 noin 6000 euroa, mikä tarkoittaa sitä, että kassakriisi uhkasi hyvin pian seuraavana vuonna. Tilikausien alijäämäisyys on tässä investointivaihtoehdossa vielä voimakkaampaa kuin edellisissä vaihtoehdoissa. Kertyneet voittovarat riittäisivät kuitenkin hyvin kattamaan tarkastelujaksolla syntyvät alijäämät. Kertyneitä voittovaroja olisi jäljellä vielä yli 200 000 euroa. Suunnittelukauden investointien kokonaismäärä olisi tämän rakennusinvestoinnin kanssa 107 000 euroa. Maksimi-investointi ei vaikuta kovin järkevältä pitemmän tähtäimen taloustilanteen kannalta, vaikka se olisikin mahdollista toteuttaa viiden ennustevuoden laskelmien perusteella annettujen reunaehtojen puitteissa.

5.6.2 Haapajärvi

Haapajärven seurakunta kuuluu kokoluokaltaan rovastikunnassaan keskikastiin. Sen omavaraisuusaste on keskimääräistä parempi, mikä johtuu paljon siitä, että seurakunnan jäsenmäärään suhteutettu oman pääoman määrä on rovastikunnan korkein. Haapajärven seurakunnalla on seuraavat pakolliset investoinnit suunniteltu vuosille 2012–2016: Pappilan pesuhuoneremontti 8000 euroa, seurakuntatalon peruskorjaus 1,1 miljoonaa euroa ja hälytysjärjestelmä 30 000 euroa. Näistä ensimmäiseen on budjetoitu rahat vuodelle 2012. Kahta muuta investointia ei ole tarkemmin ajoitettu suunnittelukaudelle. Olen sijoittanut ne heti ennustejakso alkuun eli vuodelle 2012. Seurakuntatalon peruskorjaus on tarkoitus rahoittaa 20 prosenttia eli 220 000 euroa puun myyntituloilla ja loput lainarahalla. Hälytysjärjestelmä on tarkoitus maksaa pankkitalletuksilla. Pakollisten investointien kokonaismäärä on 1 138 000 euroa, josta lainalla rahoitettava osuus on 880 000 euroa.

Seurakunnan suunnittelemat pakolliset investoinnit on Invest for Excel -ohjelmalla tehdyn kassavirtamallinnuksen mukaan mahdollista toteuttaa suunnitellusti. Omavaraisuusaste laskee vuoden 2011 88,58 prosentista seuraavana vuonna otettavan lainan johdosta 75,36 prosenttiin, mutta nousee vähitellen niin, että omavaraisuusaste on vuonna 2016 79,21 prosenttia. Kokonaiskassavirta on vuoden 2016 jälkeen ennustevuosien ajan negatiivinen mutta kumulatiivinen kokonaiskassavirta pysyttelee yli 200 000 eurossa. Samoina vuosina seurakunnan tilikausi olisi alijäämäinen, mikä merkitsisi oman pääoman vähenemistä 3 861 040 euroon vuonna 2016. Tämä on toki vielä yli seurakunnan peruspääoman, joka olisi 3 777 341 euroa.

Jos Haapajärven seurakunnan talous sallii, olisi tarkoituksenmukaista päällystää parkkipaikkoja 15 000 eurolla ja uusia leirikeskuksen lämmitysjärjestelmä, jonka kustannusarvio on 70 000 euroa. Parkkipaikkojen päällystämisen kustannukset seurakunta on suunnitellut kattavansa pankkitalletuksilla ja leirikeskuksen lämmitysjärjestelmä puun myyntituloilla. Parkkipaikkojen päällystämisen olen sijoittanut vuodelle 2012, mutta leirikeskuksen lämmitysjärjestelmän vuodelle 2013, koska puuta ei pystytä myymään vuonna 2012 enempää kuin se, mitä tarvitaan seurakuntatalon peruskorjaukseen. Näiden lisäinvestointien yhteismäärä on 85 000 euroa.

Lisäinvestoinneilla ei olisi merkittävää vaikutusta Haapajärven seurakunnan omavaraisuusasteelle. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta sen sijaan putoaisi noin 130 000 euroon vuoden 2016 lopussa. Samalla ennustekausien alijäämäiset tilinpäätökset olisivat alijäämäisempiä kuin ilman lisäinvestointeja. Vastaavasti oman pääoman määrä pienenesi enemmän pysyen kuitenkin peruspääoman määrän yläpuolella. Kassavirtamallinnuksen perusteella lisäinvestoinnitkin olisi mahdollista toteuttaa ennustejakson lukujen valossa. Tosin tämän jakson jälkeen sekä tulokset että kassavirrat olisi hyvä saada kääntymään positiivisiksi. Oletuksiin perustuen seurakunnan pitäisi saada metsänmyyntituloja taas vuonna 2017, mikä tasapainottaisi seurakunnan taloutta josakin määrin tarkastelujakson jälkeen.

Simulaation avulla sain Haapajärven seurakunnan mahdolliseksi maksimirakennusinvestoinniksi edellä kuvattujen lisäksi 250 000 euroa. Tällainen velalla rahoitettu ja vuonna 2012 toteutettu investointi edellisten lisäksi heikentäisi jonkin verran omavaraisuusastetta, mutta se pysyisi koko tarkastelujakson ajan kuitenkin yli 70 prosentissa, joten se ei olisi kriittinen tekijä arvioitaessa investointimahdollisuutta. Kokonaiskassavirran kehitys olisi koko ajan heikkenevä ja kumulatiivisesti laskettuna vuoden 2016 lopussa kassavirtaa olisi jäljellä enää vajaat 50 000 euroa, mikä ei liene riittävä pelivara seurakunnan toiminnalle, kun ottaa huomioon rahavirtojen heikon kehityksen. Vuosittaiset tilikausien alijäämät kasvaisivat tässä vaihtoehdossa yli 100 000 euron suuruisiksi ja taseeseen kertyneet edellisten tilikausien voittovarot kuluisivat lähes loppuun. Näin ollen kriittisiä tekijöitä olisivat sekä kumulatiivisen kassavirran riittävyys että erityisesti kertyneitten voittovarojen riittävyys. Katso kuvat 1–3 luvussa 5.7.3.

Nämä kaikki investoinnit, suuruudeltaan yhteensä 1 473 000 euroa, on mahdollista toteuttaa edellä kuvatulla tavalla pelkästään tarkastelujakson puitteissa arvioituna. Näyttäisi kuitenkin siltä, että sekä tuloskehitys että rahavirtojen kehitys on niin negatiivinen, että näitä kaikkia investointeja ei kannattaisi yrittää toteuttaa kerrotulla tavalla.

5.6.3 Ylivieska

Ylivieskan seurakunta on Kalajoen rovastikunnista suurin. Sen jäsenmäärä vuoden 2011 lopussa oli 14 084. Seurakunnalla on takanaan suurehko rakennusinvestointi, joka on saatu päätökseen vuonna 2010. Tästä syystä sillä ei ole lähivuosille mitään uusia investointeja suunnitteilla. Seurakunnan tavoitteena on vähentää vieraan pääoman määrää ja siten parantaa omavaraisuusastettaan.

Ilman uusia investointeja vuosina 2012–2016 seurakunnan omavaraisuusaste paranee vuoden 2011 49,71 prosentista vuoden 2016 57,43 prosenttiin. 50 prosentin raja ylittyy jo vuonna 2012. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta pysyttelee melko vakaasti noin 800 000 eurossa. Tuloskehitys on melko tasaisesti laskeva alkaen vuoden 2011 positiivisesta reilun 90 000 euron tuloksesta päättyen vuoden 2016 lähes 60 000 euron alijäämään. Omassa pääomassa koko tarkastelujakso huomioiden ei tapahdu olennaisia muutoksia.

Ylivieskan seurakunnan lisäinvestointivara on ymmärrettävästi hyvin pieni. Maksimirakennusinvestointia hakiessani totesin, että vuoden 2012 aikana sellaista ei kannata toteuttaa. Investoinnin ajoitukseen ja määrään vaikuttaa Ylivieskan kohdalla toisin kuin kahdella muulla tarkasteltavalla seurakunnalla sekä omavaraisuusaste että kumulatiivinen kokonaiskassavirta. Koska Ylivieskan seurakunnalla on melko hyvä kassatilanne, toteutan maksimirakennusinvestoinnin käyttäen osittain kassavaroja, koska lisävelka heikentää omavaraisuusastetta, joka on lähellä luvussa 2.7 selvitettyä huolestuttavaa tasoa. Simuloinnin avulla päädyin siihen, että 1 000 000 euron suuruisen rakennusinvestoinnin voisi toteuttaa vuonna 2013 rahoittamalla se 30-prosenttisesti lainalla ja 70-prosenttisesti kassavaroilla. Näillä toimenpiteillä omavaraisuusaste olisi alhaisimmillaan vuonna 2013: 51,33 prosenttia. Siitä se nousisi 55,63 prosenttiin vuonna 2016. Kumulatiivisen kokonaiskassavirran tilanne heikkenisi selvästi siitä vaihtoehdosta, että rakennusinvestointia ei tehtäisi. Kassavaroja olisi vuoden 2016 lopussa jäljellä noin 43 000 euroa, mikä on vähän tämänkokoiselle seurakunnalle. Tuloskehitys olisi myös aikaisempaa huonompi. Ennustejakson neljä viimeistä vuotta olisivat alijäämäisiä. Oman pääoman määrä ei kuitenkaan putoaisi hälyttävän alas. Kriittiset tekijät on havainnollistettu luvun 5.7.3 kuvioissa 1 ja 2.

5.7 Seurakuntayhtymien investointiedellytykset

Seurakuntayhtymässä kaikilla seurakunnilla pitää olla yhteinen tuloveroprosentti. Alavieskalla se on ollut vuosina 2009–2011 1,80 prosenttia, kun taas sekä Haapajärvellä että Ylivieskalla se on ollut 1,75 prosenttia samana aikana. Koska Alavieskan seurakunta on jäsenmäärältään selvästi pienin näistä seurakunnista, sen verokertymällä on pienin vaikutus tulojen kertymiseen. Kuitenkin, jos sen veroprosenttia laskettaisiin 0,05 prosenttiyksikköä, vaikuttaisi se seurakunnan tulokertymään negatiivisesti aikaisemmin käytetyillä oletuksilla reilulla 13 000 eurolla vuosittain, kun otetaan huomioon myös keskusrahastomaksun pieneneminen. Kumulatiivinen vaikutus tällä olisi reilut 65 000 euroa viiden vuoden ennustejakson aikana. Tällaista kassavirran vähenemistä Alavieskan seurakunnan yhdistäminen Haapajärveen tai Ylivieskaan ei kestäisi. Tästä syystä olen tehnyt Haapajärven ja Ylivieskan seurakunnille uudet laskelmat, joissa olen käyttänyt veroprosenttia 1,80 vuoden 2012 alusta lukien. Laskelmat ovat puhtaasti laskennallisia seurakuntayhtymäversioita varten. Haapajärven ja Ylivieskan seurakuntien yhdistämisessä olen käyttänyt alkuperäisiä veroprosentteja (1,75 %).

5.7.1 Alavieska ja Haapajärvi

Jos Alavieskan ja Haapajärven seurakunnat muodostaisivat seurakuntayhtymän vuoden 2012 alusta maksimi-investointivaihtoehtoiltaan, olisi niiden yhteenlaskettu investointien määrä 1 580 000 euroa. Seurakuntayhtymän tulos olisi 223 328 euroa vuonna 2012, mikä on noin 35 000 euroa suurempi yhdistettynä kuin pelkästään yhteenlaskettuna johtuen Haapajärven veroprosentin nostosta. Tämän jälkeiset vuodet olisivat tulokseltaan heikkeneviä enenemässä määrin alijäämän kasvaessa vuonna 2016 noin 125 000 euroon. Koska seurakuntayhtymä ottaisi vuonna 2012 lainaa investointeihinsa, sen omavaraisuusaste putoaisi vuoden 2011 87,14 prosentista seuraavana vuonna 72,90 prosenttiin. Tämän jälkeen se kohoaisi vähitellen lainojen lyhentämisten ansiosta 77,42 prosenttiin. Omavaraisuusaste pysyttelisi siis reilusti hyväksyttävällä tasolla. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta pienenesi vuoden 2012 noin 406 000 eurosta reiluun 236 000 euroon vuonna 2016. Haapajärveläisten kirkollisveroprosentin noston ansiosta seurakuntayhtymän kumulatiivinen kokonaiskassavirta pysyttelisi riittävän korkealla tasolla koko tarkastelujakson ajan. Tällaisen seurakun-

tayhtymän perustaminen antaisi mahdollisuuden tarvittaessa nykyistä huomattavasti suurempaan investointiin Alavieskan seurakunnassa, jos seurakunnat pystyisivät vuorottelemaan investoinneissaan. Tosin vastaavasti veroprosentin nostaminen ilman yhtymää Alavieskan kanssa antaisi itsenäiselle Haapajärven seurakunnalle mahdollisuuden jonkin verran suurempiin investointeihin kuin mitä luvussa 5.5.2 on kerrottu. Sekä Alavieskan että Haapajärven maksimi-investoinnin suuruuden määrittävänä tekijänä lukujen 5.5.1 ja 5.5.2 mukaan on kumulatiivisen kokonaiskassavirran riittävyys, minkä lisäksi Haapajärven rajoittavana tekijänä on myös kertyneiden voittovarojen riittävyys. Haapajärven osalta veroprosentin nostaminen parantaisi verokertymää ja siten tuloksetkin olisivat parempia, joten kertyneet voittovarot riittäisivät paremmin investointitilanteessa. Kuitenkin katson, että sinänsä seurakuntayhtymän muodostaminen ei toisi erityistä lisäarvoa ajatellen investointiedellytyksiä, koska laskelmassa olennaisin edellytyksiä parantava tekijä olisi veroprosentin nostaminen, minkä Haapajärvi voisi tehdä aivan samalla tavalla, vaikka se ei perustaisi seurakuntayhtymää Alavieskan kanssa. Toisaalta kuitenkin seurakuntayhtymän perustaminen kokoaisi investointeihin käytettävissä olevat resurssit ja investointitarpeet yhteen ja näin antaisi kuitenkin lisää harkinnanmahdollisuuksia. Talousyksikkö ei kasvaisi merkittävästi, joten se ei toisi luvussa 4.4 kerrottua merkittävää volyymietua neuvoteltaessa lainojen koroista.

5.7.2 Alavieska ja Ylivieska

Alavieskan ja Ylivieskan seurakuntien muodostamassa seurakuntayhtymässä investointivara olisi lähes kokonaan ylivieskalaisten ansiota. Kahden kovasti erikokoisen yhteenliittymässä suurempi on yleensä määräävässä asemassa. Suuremmalla on tietysti myös enemmän investointitarpeita. Yhtymän perustamisen takia veroprosentit pitäisi yhtenäistää. Luvussa 5.6 on kerrottu syy, miksi päädyin Ylivieskan veroprosentin korottamiseen enkä Alavieskan veroprosentin laskemiseen. Puolen prosenttiyksikön korottaminen tasapainottaisi Ylivieskan taloutta huomattavasti, muun muassa kumulatiivinen kokonaiskassavirta maksimi-investointivaihtoehdossa pysyisi melko hyvin vakaana. Myös omavaraisuusaste paranisi hiukan nopeammin kuin ilman veronkorotusta. Tämän perusteella voisi sanoa, että Ylivieskan seurakunnalla itsenäisenä seurakuntana olisi veronkorotuksen ansiosta varaa jonkin verran suurempiin investointeihin kuin mitä luvussa 5.5.3 on kerrottu.

Alavieskan ja Ylivieskan seurakuntayhtymän maksimi-investointien yhteenlaskettu määrä olisi 1 107 000 euroa. Seurakuntayhtymässä omavaraisuusaste olisi hiukan parempi kuin Ylivieskan seurakunnalla yksin. Vuonna 2016 Alavieskan positiivinen vaikutus olisi reilut kaksi prosenttiyksikköä. Yhdistäminen saattaisi mahdollistaa maksimirakennusinvestoinnin toteuttamisen vuotta aikaisemmin eli jo vuonna 2012 ja hiukan suurempana, koska yhtymä voisi ottaa enemmän lainaa omavaraisuusasteen laskematta alle 50 prosentin. Alavieskan seurakunta toisi taseensa kautta näin investointivaraa ja Ylivieska kassavirtaa. Seurakuntayhtymän kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi hyvin lähellä pelkän Ylivieskan seurakunnan kumulatiivista kokonaiskassavirtaa. Seurakuntayhtymän tilikaudet olisivat alijäämäisiä vain vuosina 2015 ja 2016, ennen kaikkea Ylivieskan korotetun veroprosentin ansiosta.

5.7.3 Haapajärvi ja Ylivieska

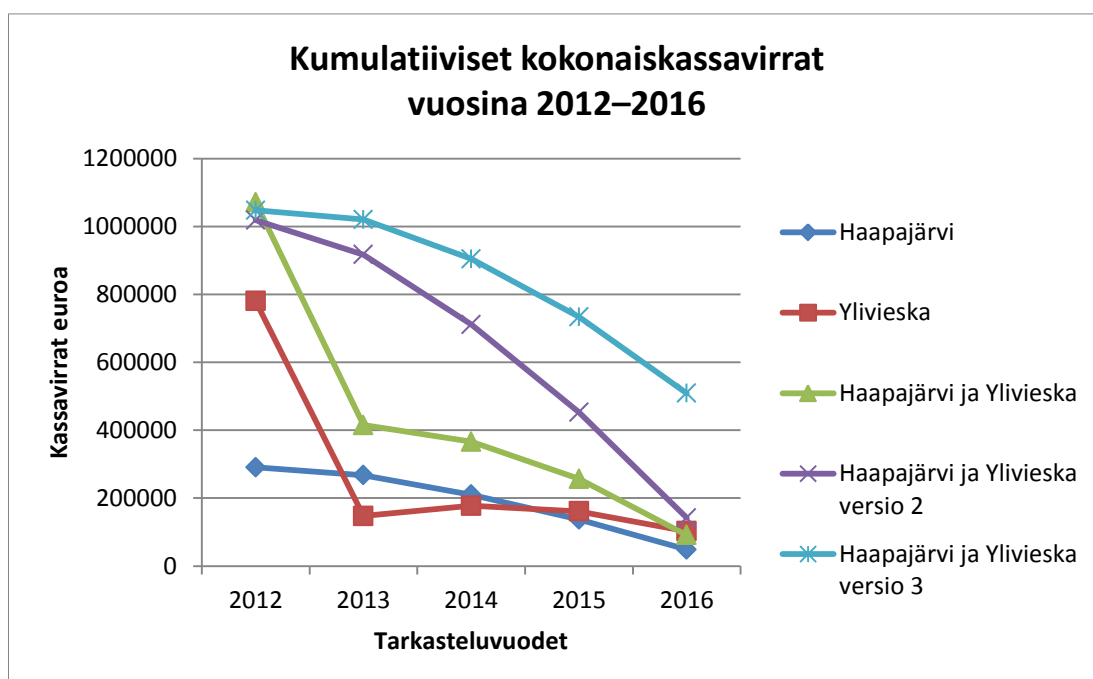
Haapajärven ja Ylivieskan seurakuntien muodostaman seurakuntayhtymän investointivara laskettuna maksimi-investointivaihtoehtojen mukaan olisi 2 473 000 euroa luvuissa 5.5.2 ja 5.5.3 kuvatulla tavalla. Näin muodostetussa seurakuntayhtymässä olisi mielenkiintoista se, että yksittäisinä seurakuntina ne ovat mittasuhteiltaan lähempänä toisiaan kuin edellisen luvun pari. Toisin kuin edellisellä parilla niillä ei ole yhteistä rajoittavaa tekijää: Haapajärvellä kumulatiivinen kokonaiskassavirta sekä kertyneitten voittovarojen riittävyys ja Ylivieskalla omavaraisuusaste. Kumulatiivisen kokonaiskassavirran tilanne ei paranisi, koska molemmilla kassavirran kehityssuunta oli negatiivinen. Konsolidoinnin jälkeen kumulatiivista kassavirtaa vuoden 2016 lopussa olisi enää noin 90 000 euroa ja kassavirran riittävyys hyvin kyseenalainen. Sen sijaan omavaraisuusasteen kautta yhdistymisellä olisi vaikutusta, jos verrataan sitä Ylivieskan tilanteeseen, joka on ollut kriittisenä pidettävän 50 prosentin alapuolellakin. Haapajärven toisena kriittisenä tekijänä oleva kertyneitten voittovarojen riittävyys ei olisi Ylivieskan kertyneitten voittovarojen ansiosta ongelma, joten se ei olisi tällaisessa seurakuntayhtymässä investointeja rajoittava tekijä. Edellä kerrottuun perustuen seurakuntayhtymällä olisi todennäköisesti mahdollisuus hiukan suurempaan maksimi-investointiin kuin erillisinä seurakuntina ja se pystyisi omavaraisuusasteen putoamatta liian alhaiseksi rahoittamaan suuremman osan maksimirakennusinvestoinnista velalla, jolloin kassavirtatilanne olisi parempi, kun kassavaroja käytettäisiin vähemmän investoinnin maksamiseen. Tällä tavoin kahden seurakunnan

muodostama seurakuntayhtymä olisi investointiedellytysten kannalta vahvempi kuin kahden erillisen seurakunnan investointiedellytysten summa.

Edellä kerrotusta johtuen tein simulaation, jossa Ylivieskan maksimirakennusinvestointi olisi toteutettu jo vuonna 2012, rahoitettu kokonaan lainalla ja investoinnin suuruus olisi 2 000 000 euroa kaikkien muiden tekijöiden pysyessä ennallaan (Haapajärvi ja Ylivieska versio 2). Tällöin investointien kokonaismäärä olisi 3 473 000 euroa. Jos Haapajärvi ja Ylivieska tällaisin investoinnein muodostaisivat seurakuntayhtymän, olisi sen omavaraisuusaste 52,04 prosenttia vuonna 2012 ja nousisi siitä 56,44 prosenttiin vuonna 2016. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi vuonna 2012 noin 1 000 000 euroa ja vähenisi siitä reiluun 140 000 euroon vuonna 2016. Kassavirtojen negatiivisuus olisi kiihtyvällä tahdilla hyvin voimakasta alkaen vuodesta 2013 johtuen suurista lainojen lyhennyseristä. Seurakuntayhtymän tulokset olisivat alijäämäisiä vuodesta 2013 alkaen, viimeiset kolme vuotta yli 200 000 euroa. Nämä alijäämät eivät kuitenkaan vielä söisi kokonaan edellisinä tilikausina kertyneitä voittovaroja. Näin suuri kokonaisinvestointien määrä olisi mahdollinen annetuilla reunaehdoilla, mutta näyttäisi siltä, että ennustejakson jälkeen kassavirrat eivät olisi enää riittäviä.

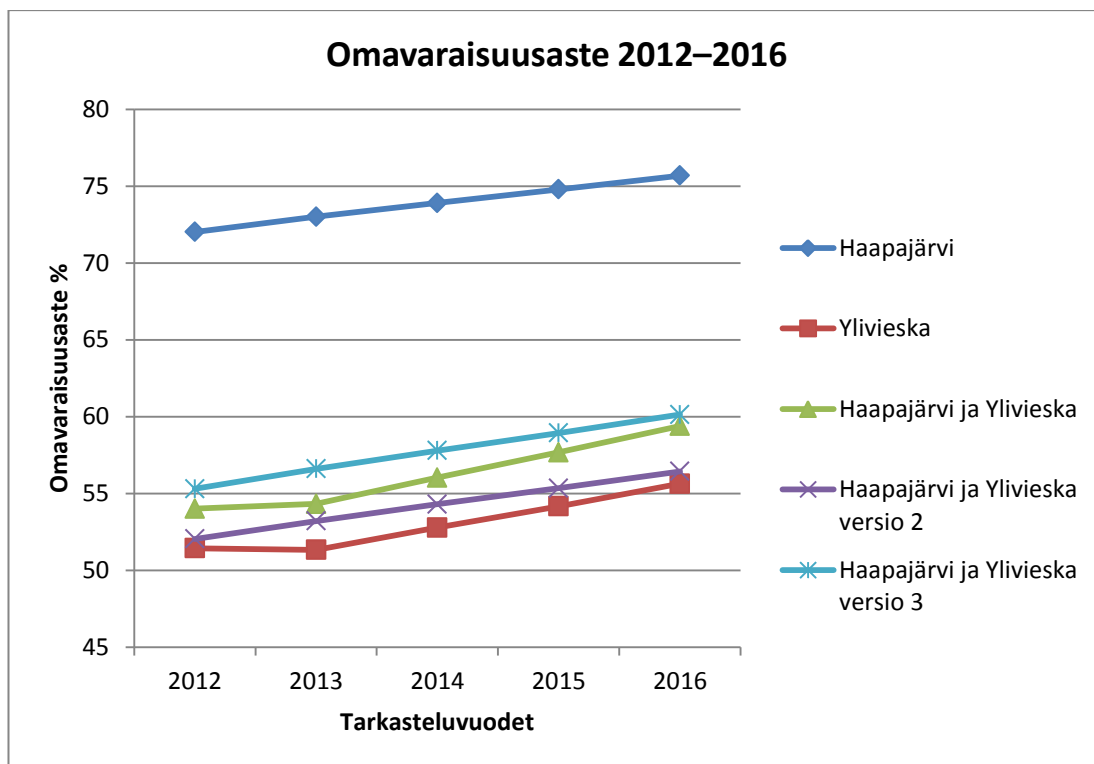
Koska edellisen kappaleen kumulatiiviset kokonaiskassavirrat olisivat niin voimakkaasti negatiivisia, tein vielä yhden simulaation (Haapajärvi ja Ylivieska versio 3), jossa investointien kokonaismäärä on sama kuin Haapajärven ja Ylivieskan yhteenlasketussa versiossa, mutta maksimi-investoinnit toteutettaisiin jo vuonna 2012 ja ne rahoitettaisiin kokonaan vieraalla pääomalla. Kyseessä on siis muuten samanlainen versio kuin edellisessä kappaleessa selvitetty Haapajärvi ja Ylivieska versio 3, mutta investointien kokonaismäärä olisi 1 000 000 euroa pienempi. Vastaavasti velan määrä olisi 1 000 000 euroa pienempi. Tällaisessa versiossa kassavirtojen kehitys olisi huomattavasti vähemmän negatiivista kuin versiossa 2 ja päättyisi vuoden 2016 lopussa reiluun 500 000 euroon. Kuviossa 1 on graafisesti esitetty Haapajärven, Ylivieskan ja kolmen eri yhdistelmäversion kumulatiivisten kokonaiskassavirtojen kehitys vuosina 2012–2016. Kuviossa on kunkin vuoden lopun tilanne. Kaikissa tapauksissa kehitys on laskeva, mutta pysyy reunaehdon mukaan tarkastelujakson ajan positiivisena. Verrattaessa Haapajärveä ja Ylivieskaa samojen seurakuntien versioon 3 huomataan, että versiossa 3 kassatilanne pysyy hyvin paljon parempana, vaikka mo-

lemmissä on tehty kokonaismäärältään samansuuruiset investoinnit. Lisäksi jälkimmäisessä 1 000 000 euron suuruinen osa investoinneista on tehty vuotta aikaisemmin. Toisaalta taas versiossa 2 investointimäärä on 1 000 000 euroa suurempi kuin pelkässä näiden kahden seurakunnan maksimi-investointivaihtoehtojen yhteenlasketussa versiossa, mutta kumulatiivinen kokonaiskassavirta on huonompi ainoastaan vuonna 2012. Vuositasolla kassavirrat ovat tosin huomattavasti heikompia versiossa 2, joten velanhoitokulut aiheuttavat sen, että todennäköisesti jo vuonna 2017 kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi negatiivinen, mitä se ei saa missään tapauksessa olla.

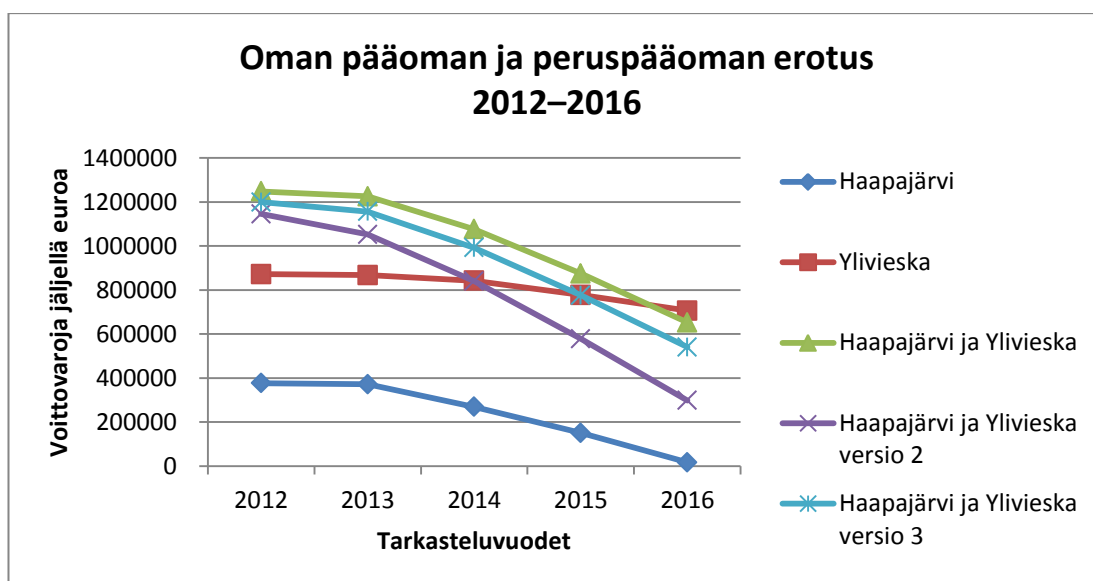
Kuvio 1. Kumulatiiviset kokonaiskassavirrat vuosina 2012–2016

Kuviossa 2 on kuvattu samojen seurakuntien ja niiden yhdistelmien omavaraisuusasteiden kehitys vuosina 2012–2016. Kaikissa suuntaus on positiivinen, koska investointien lainat on otettu Ylivieskaa lukuun ottamatta vuonna 2012. Lainojen takaisinmaksu vähentää velan osuutta taseen vastattavissa ja siten parantaa omavaraisuusastetta.

Kuvio 2. Omavaraisuusaste vuosina 2012–2016

Kuviossa 3. on kuvattu samojen seurakuntien ja niiden yhdistelmien kertyneitten voittovarojen kehitys ottaen huomioon kunkin tilikauden voitto/tappio kertyneitten voittovarojen lisäksi. Laskeva kuvaaja tarkoittaa alijäämäisiä tilikausia. Kuvioista nähdään selkeästi, että Haapajärven kertyneet voittovarot käytännössä loppuisivat vuonna 2016.

Kuvio 3. Oman pääoman ja peruspääoman erotus vuosina 2012–2016

Nämä simuloidut laskelmat osoittavat, että seurakuntayhtymän perustaminen voi lisätä seurakuntien investointivaran suuremmaksi kuin mitä se olisi yksinkertaisesti yhteenlaskettuna tai ainakin se toisi lisää mahdollisuuksia investointien rahoitusvaihtoehtoihin. Haapajärven ja Ylivieskan muodostama seurakuntayhtymä mahdollistaisi suuremman lainanoton verrattuna erillisten seurakuntien yhteenlaskettuun lainanototokykyyn, koska Haapajärvi toisi vähemmänvelkaista pääomaa ja Ylivieska runsaampaa kassavirtaa. Omavaraisuusaste säilyisi hyväksyttävällä tasolla eikä näin ollen olisi esteenä lainan saamiselle. Ylivieskan parempi tulovirta loisi osaltaan edellytyksiä lainan saamiselle, lainan saaminen on usein investoinnin edellytys. Näin ollen seurakuntien investointiedellytykset paranisivat niiden muodostaessa seurakuntayhtymän. Olennaista on se, että seurakuntayhtymän perustaminen muuttaisi talousyksikön pääomarakennetta niin, että sen investointiedellytykset paranisivat verrattuna erillisiin seurakuntiin.

5.7.4 Yhteenveto investointiedellytyksistä

Taulukkoon kuusi on kerätty tarkasteltavien seurakuntien ja niiden yhdistelmien investointien rajoittavat tekijät ja maksimi-investointien määrät. Ylivieska on ainoa, jonka investointimahdollisuuksien rajoittavana tekijänä on omavaraisuusaste. Alavieskan ja Haapajärven rajoittavana tekijänä on kumulatiivinen kokonaiskassavirta.

Haapajärvellä toisena rajoittavana tekijänä on kertyneitten voittovarojen riittävyys. Alavieskan ja Haapajärven, Alavieskan ja Ylivieskan sekä Haapajärven ja Ylivieskan yhdistelmissä sellaisenaan ei ole haettu rajoittavaa tekijää, niissä on vain laskettu yhteen seurakuntien tulokset. Kahdessa ensimmäisessä yhdistelmässä syynä on se, että toisen seurakunnan kirkollisveroprosenttia on pitänyt nostaa laskelmia varten. Se taas estää vertailukelpoisen rajoittavan tekijän hakemisen. Sen sijaan Haapajärven ja Ylivieskan versio 2:ssa, joka on edellisen alaluvun viimeisen simulaation mukainen, on haettu yhtymälle investointeja rajoittavaa tekijää. Rajoittavaksi tekijäksi osoittautui kumulatiivinen kokonaiskassavirta. Haapajärvi tuo yhtymälle omaa pääomaa suhteellisesti enemmän kuin vierasta pääomaa ja Ylivieska tuo sekä kertyneitä voittovaroja että kassavirtaa.

Taulukko 6. Rajoittavat tekijät ja maksimi-investointien määrät

	Alavieska	Haapajärvi	Ylivieska	Alavieska ja Haapajärvi	Alavieska ja Ylivieska	Haapajärvi ja Ylivieska	Haapajärvi ja Ylivieska versio 2
Rajoittava tekijä omavaraisuusaste			X	Ei selvitetty	Ei selvitetty	Ei selvitetty	
Rajoittava tekijä kumulatiivinen kokonaiskassavirta	X	(X)		Ei selvitetty	Ei selvitetty	Ei selvitetty	X
Rajoittava tekijä kertyneet voittovarat		X		Ei selvitetty	Ei selvitetty	Ei selvitetty	
Maksimi-investointi, 1000 euroa	107	1 473	1 000	1 580	1 107	2 473	3 473

5.8 Herkkyysanalyysijä

Herkkyysanalyysit olen tehnyt yhden tulotekijän, verotulojen, suhteen ja yhden menotekijän, korkomenojen, suhteen. Kaikissa tehdyissä herkkyysanalyysissä on kyse kumulatiivisen kokonaiskassavirran riittävyydestä, Haapajärven osalta myös kertyneiden voittovarojen riittävyydestä. Näihin molempiin vaikuttavat tulot ja menot sekä niiden muutokset. Omavaraisuusasteisiin muutokset eivät olennaisesti vaikuta yhdelläkään tutkitusta kolmesta seurakunnasta. Siksi Ylivieskan kohdalla herkkyysanalyysit on tehty kumulatiivisen kokonaiskassavirran suhteen eikä kriittiseksi teki-

jäksi osoittautuneen omavaraisuusasteen suhteen. Herkkyysanalyysien tulokset on koottu taulukoihin liitteissä 1–4.

Herkkyysanalyysien lähtötasona ovat vuoden 2011 arvot. Muutokset on laskettu prosentuaalisesti vuosille 2012–2016 lähtötasosta. Alkuperäisissä laskelmissa verotulojen on oletettu pysyvän vuoden 2011 tasolla koko ennustejakson ajan. Lainojen koroissa taas on lähdetty siitä, että lainojen korko on kiinteä.

5.8.1 Muutokset verotuloissa

Seurakuntien verotulotuloista yhteisöveron osuuden muutokset ovat huomattavasti ennustettavissa kuin kirkollisveron muutokset, koska esimerkiksi taantuman vaikutukset voivat olla paikkakuntaakohtaisesti hyvin erilaisia. Lisäksi yhteisöverojen jakautumisperusteisiin eivät seurakunnat voi mitenkään vaikuttaa, joten senkin takia muutoksia on vaikea ennakoida (ks. luku 3.3). Toisaalta taas yhteisöverokertymän määrä tarkasteltavissa seurakunnissa on vain noin kymmenen prosenttia seurakuntien kokonaisverokertymästä, joten sen heilahtelut voivat olla suhteellisesti selvästi suurempia kuin muutokset kirkollisverossa. Kirkollisverokertymän muutoksiin vaikuttavat sekä seurakunnan jäsenmäärä että jäsenistön tulojen muutokset. Muutoksia voi tapahtua tietysti molempiin suuntiin, mutta koska kriittistä on tulojen väheneminen, keskityn herkkyysanalyysissä siihen, että verotulot vähenevät. Edellä kerrotusta johtuen olen tehnyt herkkyysanalyysit erikseen yhteisövero-osuuden ja kirkollisveron suhteen. Veroihin liittyvissä herkkyyslaskelmissa ei ole huomioitu verokertymien muutosvaikutuksia muissa verosidonnaisissa erissä, kuten keskusrahastomaksuissa, jotka vaikuttaisivat noin 4,5 prosenttia verojen muutoksen määrästä vastakkaiseen suuntaan kuin verojen muutos.

Alavieskan seurakunnalle pakollisen huoltorakennusinvestoinnin vaihtoehdossa kymmenen prosentin väheneminen yhteisövero-osuudessa vuodesta 2012 alkaen vuoden 2011 tasosta laskettuna ei aiheuttaisi isompia ongelmia. Lisäinvestointivaihtoehdossa sen sijaan jo tällainen tulojen väheneminen aiheuttaisi sen, että vuoden 2016 lopussa kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi vajaat 1000 euroa negatiivinen. Yhteisövero-osuuden määrän putoaminen puoleen merkitsisi sitä, että kumulatiivinen kokonaiskassavirta menisi negatiiviseksi jo vuoden 2014 aikana ilman lisäinvestoin-

tejakin. Kirkollisverokertymän osalta Alavieskan seurakunta ei aivan kestäisi kahden prosentin vähenemistä kirkollisverokertymässä vuoden 2011 tasosta. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi pakollisen investointivaihtoehdon tapauksessa reilut 100 euroa negatiivinen vuoden 2016 lopussa. Lisäinvestointivaihtoehdossa jo yhden prosentin väheneminen kirkollisverotuotossa veisi kumulatiivisen kokonaiskassavirran negatiiviseksi vuoden 2016 aikana. Maksimi-investointivaihtoehdossa ei olisi varaa kirkollisverotulojen vähennyksiin, koska jo puolen prosentin vähennys vuodesta 2012 alkaen aiheuttaisi sen, että vuoden 2016 lopussa kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi reilut 6000 euroa negatiivinen. Alavieskan herkkyyssanalyysit on koottu taulukoksi liitteeseen yksi.

Vuositasolla kymmenen prosentin vähennys yhteisöverotulo-osuudessa vuodesta 2012 alkaen Haapajärven seurakunnassa ei pakollisten investointien vaihtoehdossa aiheuttaisi ongelmia. Se vaikuttaisi jonkin verran heikentävästi tuloskehitykseen ja kumulatiiviseen kokonaiskassavirtaan. Sen sijaan seurakunnan talous ei kestäisi yhteisövero-osuuden puoliintumista, koska jo vuonna 2015 kumulatiivinen kokonaiskassavirta menisi negatiiviseksi ja oma pääoma olisi pienempi kuin peruspääoma. Lisäinvestointivaihtoehdossa seurakunta selviäisi tarkastelujakson ajan kymmenen prosentin pudotuksen yhteisövero-osuudessa kumulatiivisen kassavirran osalta, mutta kassavirran kehitys olisi niin huono, että ilmeisesti jo vuonna 2017 kumulatiivinen kokonaiskassavirta menisi negatiiviseksi. Sen sijaan tällainen pudotus aiheuttaisi sen, että kertyneet voittovarot tulisi käytettyä loppuun vuoden 2016 aikana. Maksimi-investointivaihtoehdossa jo vastaavansuuruinen pudotus (kymmenen prosenttia) yhteisövero-osuudessa merkitsisi sitä, että kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi lähes 20 000 euroa negatiivinen vuoden 2016 lopussa. Samalla seurakunta joutuisi käyttämään peruspääomaansa, koska kertyneet voittovarot eivät enää riittäisi. Kirkollisverotulojen osalta seurakunta kestäisi ilman lisäinvestointeja kolmen prosentin pudotuksen kumulatiivisten kassavirtojen suhteen, mutta jo 1,5 prosentin väheneminen kirkollisverotuloissa olisi liian suuri, jotta kertyneet voittovarot pystyisivät kattamaan negatiiviset vuositulokset. Lisäinvestointivaihtoehdossa kahden prosentin väheneminen kirkollisverotuloissa söisi kumulatiivisen kokonaiskassavirran hyvin vähiin tarkastelujakson loppuun mennessä, mutta kertyneet voittovarot kestäisivät vain yhden prosentin pudotuksen. Maksimi-investointivaihtoehto kestäisi juuri ja juuri puolen prosentin vähenemisen kirkollisverotuloissa kumulatiivisten kokonais-

kassavirtojen osalta, mutta vuonna 2016 kertyneet voittovarot eivät riittäisi kattamaan alijäämäisiä tilikausia. Haapajärven herkkyyssanalyysit kumulatiivisten kokonaiskassavirtojen osalta on koottu taulukoksi liitteeseen kaksi ja kertyneiden voittovarojen osalta taulukoksi liitteeseen kolme.

Ylivieskan seurakunta kestäisi ilman lisäinvestointeja hyvin kymmenen prosentin vähenemisen yhteisövero-osuudessa vuodesta 2012 alkaen vuoden 2011 tasosta laskettuna. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta pysyisi yli 650 000 eurossa, joskin tulokehitys olisi huono. Jos yhteisövero-osuuden määrä putoaisi puoleen vuonna 2012 edellisen vuoden määrästä ja pysyisi tällä tasolla viiden vuoden ajan, olisi kumulatiivinen kassavirta noin 45 000 euroa negatiivinen vuoden 2016 lopussa. Tämä olisi siis liian suuri pudotus seurakunnan taloudelle. Sen sijaan Ylivieskan seurakunnan maksimi-investointivaihtoehdossa jo kymmenen prosentin väheneminen yhteisövero-osuudessa aiheuttaisi kassavirralla huomattavia ongelmia. Kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi noin 70 000 euroa negatiivinen vuoden 2016 lopussa. Tarkastelujakson aikana Ylivieskan seurakunta kestäisi ilman lisäinvestointeja noin viiden prosentin laskun kirkollisverotuloissa vuoden 2011 tasosta laskettuna. Silloin kumulatiivinen kokonaiskassavirta laskisi noin 20 000 euroon vuoden 2016 lopussa, mikä tarkoittaisi negatiivisesta kehityksestä johtuen sitä, että kassavarat ehtyisivät nopeasti jo seuraavana vuonna. Maksimi-investointivaihtoehdossa jo yhden prosentin väheneminen kirkollisverotulossa aiheuttaisi kumulatiivisen kokonaiskassavirran menemisen negatiiviseksi vuonna 2016. Ylivieskan herkkyyssanalyysit on koottu taulukoksi liitteeseen neljä.

5.8.2 Muutokset vieraan pääoman korossa

Alavieskan seurakunnalla pakollisen investoinnin ja lisäinvestoinnin vaihtoehdoissa korollisen vieraan pääoman määrä on pieni eikä rahojen käyttöä ole viety äärimmäisen tiukaksi. Siitä syystä korkokannan muutoksilla ei näissä vaihtoehdoissa ole olennaista merkitystä. Lisäinvestointivaihtoehtokin kestäisi neljän prosenttiyksikön koronnousun. Tosin todennäköisesti hyvin pian ennustejakson jälkeen kumulatiivinen kokonaiskassavirta menisi negatiiviseksi. Maksimivaihtoehdossa jo prosenttiyksikön koronnousu on liian suuri, koska kumulatiivinen kokonaiskassavirta menisi hiukan negatiiviseksi ennustejakson lopussa. Puolen prosenttiyksikön koronlasku maksimi-

vaihtoehdossa helpottaisi seurakunnan tilannetta hiukan, mutta ei ratkaisevasti. Nämä tulokset löytyvät liitteestä yksi.

Haapajärven seurakunnan kohdalla yhden prosenttiyksikön koronnousu pakollisten investointien vaihtoehdossa ei olennaisesti vaikuttaisi sen talouteen. Ennustejakson ajan se kestäisi jopa neljän prosenttiyksikön koronnousun kassavirtojen osalta, mutta silloin niiden negatiivinen kehitys olisi jo huolestuttava. Tällaisella koronnousulla taseeseen kertyneet voittovarot riittäisivät kattamaan alijäämäiset tilikaudet vain vuoden 2015 loppuun saakka, mutta vuoden 2016 alijäämän kattamiseen ne eivät enää riittäisi. Lisäinvestointivaihtoehdossa 2,5 prosenttiyksikön koronnousun seurakunta kestäisi ennustejakson ajan kassavirtojen osalta, mutta ei yhtään pitempään. Sen sijaan kertyneet voittovarot kestäisivät vain kahden prosenttiyksikön nousun. Maksimi-investointivaihtoehdossa suurin seurakunnan kestävä koronnousu kumulatiivisten kokonaiskassavirtojen osalta olisi yksi prosenttiyksikkö, mutta sen se kestäisi vain ennustejakson ajan johtuen kasvavasti negatiivisista kassavirroista, ei yhtään pidempään. Kertyneet voittovarot eivät riittäisi koko tarkastelujaksoa, vaikka koronnousu olisi vain puoli prosenttiyksikköä. Puolen prosenttiyksikön lasku lainojen koroissa tasapainottaisi jo selvästi seurakunnan taloutta, joskin kassavirrat olisivat edelleenkin negatiivisia. Nämä tulokset löytyvät liitteistä kaksi ja kolme.

Ylivieskan seurakunnan huomattavasta lainamäärästä johtuen jo pienikin muutos korkokannassa olisi merkittävä. Jos sen nykyisten lainojen korot nousisivat 0,5 prosenttiyksikköä vuoden 2012 alusta lähtien, kumulatiivinen vaikutus seurakunnan kokonaiskassavirtoihin viiden vuoden aikana olisi noin 100 000 euroa. Tällainen koron nousu ei vielä vaikeuttaisi seurakunnan taloutta. Tarkastelujaksolla kumulatiivinen kassavirta ei aivan pysyisi positiivisena, jos korot nousisivat neljä prosenttiyksikköä. Näin suuri koron nousu ei liene todennäköinen ainakaan lyhyellä aikajänteellä. Maksimi-investointivaihtoehdossa tilanne on aivan toinen, koska vapaata kassavirtaa on käytetty investoinnin rahoittamiseen. Se ei kestäisi edes puolen prosenttiyksikön nousua laskelmissa käytetystä 2,5 prosentista, koska silloin kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi yli 70 000 euroa negatiivinen vuoden 2016 lopussa. Jos taas lainojen korko olisi 2,0 prosenttia, olisi Ylivieskan kumulatiivinen kokonaiskassavirtatilanne huomattavasti parempi, lähes 140 000 euroa positiivinen vuoden 2016 lopussa. Tämä korkotaso on todennäköisesti melko lähellä todellista ja näin ollen mak-

simi-investointivaihtoehto näyttäisi mahdollisemmalta toteuttaa. Ylivieskan herkkyyssanalyysit korkomuutosten osalta ovat taulukkona liitteessä neljä.

5.8.3 Muutokset verotuloissa ja vieraan pääoman koroissa

Worst case scenariossa olen selvittänyt seurakuntien investointiedellytyksiä sellaisessa tapauksessa, että samanaikaisesti verotulot vähenisivät ja vieraan pääoman korot nousisivat. Lähtökohdaksi olen ottanut seurakuntien pakollisten investointien vaihtoehdon, koska näissä vaihtoehtoisissa seurakunnilla on eniten liikkumavaraa ja seurakunnat ovat ilmoittaneet toteuttavansa nämä investoinnit. Verokertymän vähenemisen olen laskenut kokonaisverokertymästä eli yhteenlasketusta kirkollisverokertymästä ja yhteisövero-osuudesta.

Alavieskan seurakunta kestäisi tarkastelujakson ajan 1,5 prosenttiyksikön laskun kokonaisverokertymässä samanaikaisen yhden prosenttiyksikön lainojen korkojen nousun kanssa. Vuonna 2016 kumulatiivista kokonaiskassavirtaa olisi kuitenkin jäljellä enää alle 5000 euroa johtuen jatkuvasti negatiivisista kassavirroista. Tästä voi vetää sen johtopäätöksen, että pienikin samanaikainen suhteellinen heikentyminen verokertymässä ja velkojen korkojen nousussa aiheuttaisi kassavarojen ehtymisen noin viidessä vuodessa.

Haapajärven seurakunnalla kriittinen raja kumulatiivisen kokonaiskassavirran suhteen verokertymän heikkenemisessä on kaksi prosenttia, jos vieraan pääoman korot nousevat yhden prosenttiyksikön verran. Silloin kumulatiivista kokonaiskassavirtaa vuoden 2016 lopussa olisi noin 20 000 euroa. Voimakkaasti negatiivisesta kehityksestä johtuen seurakunnan kassavarat loppuisivat melko pian seuraavan vuoden puolella. Kertyneitten voittovarojen riittävyyden kannalta kriittinen raja olisi vielä alhaisempi: seurakunta ei aivan kestäisi edes prosentin verokertymän vähenemistä ja samanaikaista puolen prosenttiyksikön korkojen nousua. Tässä tulee esiin Haapajärven suhteellisen hyvä kassatilanne, mutta vähäiset kertyneet voittovarot omassa pääomas-
sa.

Jos Ylivieskan seurakunta joutuisi maksamaan lainoistaan korkoa 3,5 prosenttia eli yhden prosenttiyksikön enemmän kuin mitä laskelmissa on käytetty, niin suurin seu-

rakunnan kestävä pudotus verokertymässä puolen prosenttiyksikön tarkkuudella olisi kolme. Tällöin kumulatiivista kokonaiskassavirtaa vuoden 2016 lopussa olisi jäljellä noin 80 000 euroa. Vielä puoli prosenttiyksikköä heikompi tilanne joko verokertymässä tai lainojen korkokannassa aiheuttaisi sen, että kumulatiivinen kokonaiskassavirta olisi negatiivinen vuoden 2016 lopussa.

Edellä kerrotusta voidaan huomata, että yhden prosenttiyksikön lainojen koronnousun kanssa Ylivieska kestäisi kolmen prosenttiyksikön, Haapajärvi kahden prosenttiyksikön ja Alavieska 1,5 prosenttiyksikön verokertymän vähenemisen tarkastelujakson ajan. Haapajärven kohdalla kyse on tässä tapauksessa vain kumulatiivisen kokonaiskassavirran riittävydestä. Kertyneitten voittovarojen osalta Haapajärven sietokyky olisi selvästi huonompi: yhden prosentin vähennys verotuloissa ja puolen prosenttiyksikön nousu lainojen koroissa. Haapajärven seurakunnalla kertyneitten voittovarojen riittävyys olisikin herkkyysanalyysien mukaan kriittisin tekijä. Kaikilla seurakunnilla kumulatiivisten kokonaiskassavirtojen kehitys olisi haetuissa rajatapauksissa niin negatiivinen, että käytännössä seurakuntien talous ei kestäisi tällaisia samanaikaisia verotulojen menetyksiä ja lainanhoitokulujen lisäyksiä. Herkkyysanalyysit osoittavat, että Ylivieskan kohdalla kriittinen tekijä investointien rajoittajana saattaisi vaihtua omavaraisuusasteesta kumulatiiviseksi kokonaiskassavirraksi, jos uhkakuvat tulo-/menokehityksessä toteutuisivat.

6 YHTEENVETO

Suomessa seurakunnat elävät muutospaineitten alla. Monen seurakunnan jäsenmäärä vähenee ja jäsenistö ikääntyy. Myös kuntakenttä on muuttumassa. Valtionhallinnon pyrkimyksenä on vähentää kuntien määrää huomattavasti. Sillä on suorat vaikutukset seurakuntien rakenteisiin, koska ne ovat verotuksellisista syistä sidoksissa kuntarajoihin. Yhden kunnan alueella ei voi olla useita täysin itsenäisiä saman kirkkokunnan seurakuntia. Jos kunnat yhdistyvät, on niiden alueilla olevien seurakuntien joko yhdistyttävä tai perustettava seurakuntayhtymä. Jo ennen pakon sanelemia liitoksia monet seurakunnat ovat ryhtyneet selvittämään vapaaehtoisuuden pohjalta yhteistyön tiivistämistä. Näihin seurakuntarakenteiden muutoksiin liittyen Oulun tuomio-
kapituli pyysi selvittämään, mitä vaikutuksia seurakuntayhtymän perustamisella olisi seurakuntien talouteen. Tutkittavaksi tarkentuivat investointiedellytykset ja niiden mahdollinen muuttuminen seurakuntayhtymiä perustettaessa. Aihe oli tärkeä, koska investoinnit vaativat aina paljon resursseja toteutuakseen. Ne rasittavat seurakuntien talouksia hyvinkin pitkiä aikoja. Juuri tästä aiheesta ei ole aikaisempaa tutkimustietoa. Jos investointiedellytykset mahdollisesti paranevat seurakuntayhtymän perustamisen vaikutuksesta, voi se osaltaan helpottaa yhdistymispäätöksiä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää sitä, muuttuvatko investointiedellytykset ja jos muuttuvat, niin miten, jos kaksi seurakuntaa muodostaa seurakuntayhtymän. Tuoko talousyksikön kasvu lisää mahdollisuuksia? Onko siinä mitään eroa tai onko sillä mitään vaikutusta, jos taloudelliselta tilaltaan tai pääomarakenteeltaan kaksi erilaista tai kaksi samantapaista seurakuntaa perustaa seurakuntayhtymän vai ovatko vaikutukset investointiedellytysten mahdolliseen muuttumiseen aina samantaiset riippumatta yhdistyvien seurakuntien taloudellisesta nykytilasta? Onko seurakuntien pääomarakenteella merkitystä investointikyvyille?

Työn teoreettisena taustana ja viitekehyksenä olivat liikekirjanpidon eri ilmenemis-
muodot julkisella sektorilla. Nimenomaan julkishallinnon laskentatoimi valittiin työn viitekehykseksi, koska seurakuntien talous muistuttaa monessa suhteessa kuntien taloutta. Seurakuntien voidaan tässä mielessä katsoa kuuluvan julkiseen sektoriin. Suurin osa tuloista tulee verotuksen kautta ja veronmaksajat saavat palveluita joko vastikkeetta tai nimellisellä vastikkeella. Myös useimpien investointien funktio on

seurakunnilla ja kunnilla samanlainen. Investoinneilla ei pyritä tuloksen vaan palvelujen tuottamiseen, julkisen sektorin investointeja voidaan pitää yleensä yleishyödyllisinä. Liikekirjanpidolla on suhteellisen pitkä historia yritysmaailmasta. Julkishallinnossa sitä on alettu soveltaa Suomessa 1990-luvulta alkaen. Kaikilta osin liikekirjanpito ei sellaisenaan sovi julkishallintoon, muun muassa koska julkishallinnossa ei synny aitoa tulosta. Yhteinen piirre yksityisen sektorin kanssa on kuitenkin se, että pitää olla omaa pääomaa, jotta olisi investointikykyä. Perustettaessa seurakuntayhtymä seurakuntien omat pääomat yhdistetään. Näin saadaan yksi suurempi oman pääoman massa, joka vaikuttaa investointikykyyn.

Tutkimuksen aineistona käytettiin Kalajoen rovastikunnan tilinpäätöstietoja vuodelta 2010 ja tarkemmassa selvityksessä olivat Alavieskan, Haapajärven ja Ylivieskan seurakuntien taloudet, joilta oli aineistona tilinpäätöstiedot myös vuodelta 2011. Tilinpäätöstietojen avulla tehtiin kassavirtalaskelmia Invest for Excel -ohjelmalla ja haettiin rajoja edellä mainittujen seurakuntien ja seurakuntayhtymäyhdistelmien investoinneille. Tutkimuksella haluttiin saada vastauksia päätöksenteon tueksi eli tämä oli päätöksentekometodologinen tutkimus.

Tämän tutkimuksen tärkein tulos oli se, että seurakuntayhtymän perustamisella voi olla positiivinen vaikutus seurakuntien investointiedellytyksiin. Näin tapahtuu erityisesti silloin, jos yhtymän perustavien seurakuntien taloustilanne tai pääomarakenne on erilainen ja nimenomaan investointeja rajoittava tekijä ei ole sama. Toisin sanoen seurakuntien pääomarakenteella oli merkitystä. Seurakunnat tuovat yhtymään omat vahvuutensa ja näin yhdistyneinä ovat vahvempia kuin olisi erillisten seurakuntien yhteenlaskettu summa. Yhtymän perustaminen voi tuoda lisää mahdollisuuksia rahoitukseen tai jopa mahdollistaa suuremman investointien kokonaismäärän kuin erillisten seurakuntien yhteenlaskettu investointien mahdollinen määrä olisi. Jopa kahden täysin erisuuruisen seurakunnan yhtymän muodostaminen voisi hiukan parantaa investointiedellytyksiä. Joka tapauksessa talousyksikön kasvu voi tuoda volyymietua ainakin lainojen koroista neuvoteltaessa, mutta tämän tutkimuksen materiaali antoi vain viitteen siihen suuntaan. Tutkimusmateriaali ei kuitenkaan ollut riittävän laaja antamaan varmaa näyttöä tästä. Herkkyysanalyysit toivat esille sen, että taloustilanteen radikaalisti heikentyessä investointeja rajoittava kriittinen tekijä saattaa vaihtua.

Tutkimustulos oli yksiselitteinen siltä osin, että kahden eri pääomarakenteen omaavan seurakunnan investointiedellytykset paranevat, jos ne perustavat seurakuntayhtymän. Tulos on yleistettävissä ainakin seurakuntien osalta, mutta pätee mahdollisesti myös kuntasektorilla. Tämä tulos osaltaan voi antaa tukea päätöksentekijöille siinä tilanteessa, jos seurakuntayhtymän perustaminen tulee harkittavaksi. Tämä tutkimus ei anna suoria tai tarkkoja vastauksia siihen, miten suuriin investointeihin seurakunnilla/seurakuntayhtymillä olisi varaa. Viisi vuotta, mikä on tämän tutkimuksen aikaperspektiivi, on monen suuren investointihankkeen kannalta liian lyhyt aika arvioida, olisiko seurakunnalla varaa toteuttaa investointihanke. Se oli kuitenkin riittävä vastauksien saamiseksi tutkimuskysymyksiin. Maksimi-investointivaihtoehdoissa omavaraisuusasteen kehitysmuutosta oli kaikissa tapauksissa sama, samoin kumulatiivisen kokonaiskassavirran kehitys ja tilikausien tulokset, mitkä vaikuttavat taseeseen kertyneisiin voittovaroihin. Esitetyt maksimi-investointivaihtoehdot olisivat mahdollisia toteuttaa ainoastaan, jos talouden pystyisi jäädyttämään vuoden 2016 tasolle. Tämä ei kuitenkaan ole mahdollista ja käytännön investointilaskelmat on tehtävä tapauskohtaisesti.

Mahdollisissa jatkotutkimuksissa voisi selvittää investointiedellytyksiä julkishallinnon piirissä myös kuntakentällä, koska kuntaliitoksia tullaan todennäköisesti tekemään runsaasti lähivuosina. Kuntien ja seurakuntien talousrakenteiden samankaltaisuuden johdosta tulokset olisivat todennäköisesti samansuuntaisia. Toisaalta taas investointiedellytyslaskelmiin voisi ottaa mukaan investointien aiheuttamat käyttöpääomamenot ja muita investoinnista aiheutuvia käyttömenoja. Myös saatavat synergiaedut olisi mielenkiintoista ottaa laskelmissa huomioon. Tällöin tulisi mahdollisesti kyseeseen omaisuuden realisoinnit ja sitä kautta paremmat edellytykset investointeihin. Tämä vaatisi yksilöityä seurakuntakohtaista tutkimusta. Seurakuntien jäsenmäärien kehittymisennusteiden huomioiminen toisi uuden ulottuvuuden toisaalta investointiedellytyksiin ja toisaalta investointitarpeisiin. Osittain seurakuntien jäsenmääriin sidoksissa olevat verotuloennusteet toisivat myös uuden aspektin investointiedellytyslaskelmiin. Samoin kassavirtalaskelmat olisi mielenkiintoista tehdä diskontatuin arvoin, koska investointien kannattavuuslaskelmat tulee tehdä diskonttaamalla kassavirrat nykyarvoihinsa.

LÄHTEET

- Barton A (1999) Public and Private Sector Accounting – The Non-Identical Twins. *Australian Accounting Review* 9(2): 22–31.
- Barton A (2005) The Conceptual Arguments Concerning Accounting for Public Heritage Assets: A Note. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 18(3): 434–440.
- Barton AD (2000) Accounting for Public Heritage Facilities - Assets or Liabilities of the Government? *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 13(2): 219–235.
- Bauer D, Richardson K & Collins D (2009) Teaching Nonprofit Financial Management: Bridging Strategic and Financial Issues. *Journal of American Academy of Business, Cambridge* 14(2): 34–39.
- Christiaens J (1999) Financial Accounting Reform in Flemish Municipalities: An Empirical Investigation. *Financial Accountability & Management* 15(1): 21–40.
- Christiaens J, Rommel J, Barton A & Everaert P (2012) "Should All Capital Goods of Governments be Recognised as Assets in Financial Accounting?". *Baltic Journal of Management* 7(4).
- Hallituksen esitys Eduskunnalle kuntalaiksi 192/1994.
- Hautaustoimilaki 6.6.2003/457.
- Hooper K, Kearins K & Green R (2005) Knowing "the Price of Everything and the Value of Nothing": Accounting For Heritage Assets. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 18(3): 410–433.
- Jones R & Pendlebury M (2000) *Public Sector Accounting*. 5th edition. Harlow, Financial Times Prentice Hall, 2000.
- Juntunen H (2006) Kirkkolaki ja omatunto. Onko kirkon lainsäädäntö pätevää ja sitovaa? Saatavilla:
<[http://apostoli6.evl.fi/julkaisut.nsf/0/0A183405C13C2FBDC225737E00408FA8/\\$file/9_juntunen.pdf](http://apostoli6.evl.fi/julkaisut.nsf/0/0A183405C13C2FBDC225737E00408FA8/$file/9_juntunen.pdf)>. Kirkon tutkimuskeskuksen [www.julkaisuja](http://www.julkaisuja.fi) 9.
- Kasanen E, Lukka K & Siitonen A (1993) The Constructive Approach in Management Accounting Research. *Journal of Management Accounting Research* 5: 243–264.

Kirjanpitolautakunta (2007) Yleisohje suunnitelman mukaisista poistoista
16.10.2007. Saatavilla: <<http://www.edilex.fi/virallistieto/kilaohje/poistot2>>.
Viitattu 10.5.2012

Kirkkohallitus (1998) Kirkkohallituksen yleiskirje nro 12/1998.
Saatavilla: <<http://www.evl.fi/kkh/y/kirjeet/yk1298su.htm>>. Viitattu 13.5.2012.

Kirkkohallitus (2005) Kirkkohallituksen yleiskirje nro 10/2005. Saatavilla:
<<http://www.evl.fi/kkh/y/kirjeet/2005/2005-10.pdf>>. Viitattu 13.5.2012.

Kirkkohallitus (2006) Seurakunnan ja seurakuntayhtymän taloushallinnon perusohjeet.

Kirkkojärjestys 8.11.1991/1055.

Kirkkolaki 26.11.1993/1054.

Kirkon keskushallinto (2010) Talouden tunnuslukuja 2009. Saatavilla:
<[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/2E0727DB57DCA4A4C22577AF003F4F69/\\$FILE/2009%20Seurakuntien%20%20talouden%20%20tunnuslukuja%20\(omavaraisuus,%20rahavaroejn%20riitto%20yms\).xls](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/2E0727DB57DCA4A4C22577AF003F4F69/$FILE/2009%20Seurakuntien%20%20talouden%20%20tunnuslukuja%20(omavaraisuus,%20rahavaroejn%20riitto%20yms).xls)>. Viitattu 15.7.2012.

Kirkon keskushallinto (2011) Tilinpäätöstiedot. Saatavilla:
<[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/CC41A92D018CB23BC22577820021BC4A/\\$FILE/2010%20Kirkolliseverotus%20ja%20tase%20Taulu%201.xls](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/CC41A92D018CB23BC22577820021BC4A/$FILE/2010%20Kirkolliseverotus%20ja%20tase%20Taulu%201.xls)>. Viitattu 10.2.2012.

Kirkon keskushallinto (2012) Seurakuntien jäsenistö 2011. Saatavilla:
<<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content3D45B8>> Viitattu 24.9.2012.

Kirkon tiedotuskeskus (2012) Seitsemän kysymystä Kirkon keskusrahastosta. Saatavilla:
<<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/E2E7239261E82E6BC22577130037B1D9?OpenDocument&lang=FI>> Viitattu 4.6.2012.

Kuntalaki 17.3.1995/365.

Kärki L (2008) Kunnan talouden tasapaino monitulkintaisena ongelmana. Saatavilla:
<<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/lisuri00071.pdf>>. Tampere, Tampereen yliopisto.

Lag (1997:614) om kommunal redovisning

Laki eräitä yrityksiä koskevasta taloudellisen toiminnan avoimuus- ja tiedonantovelvollisuudesta 24.1.2003/19.

Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta 5.2.1999/115.

Leppiniemi J (2009) *Rahoitus*. Helsinki, WSOY oppimateriaalit.

Leppiniemi J (2008) *Liikekirjanpito*. Helsinki, WSOYpro.

Leppänen P (2001) *Kunnan ja kuntayhtymän kirjanpito ja tilinpäätös*. Helsinki, Auditor.

Mayston D (1992) Capital Accounting, User Needs and the Foundations of a Conceptual Framework for Public Sector Financial Reporting. *Financial Accountability & Management* 8(4): 227.

Muinaismuistolaki 17.6.1963/295.

Neilimo K & Näsi J (1980) *Nomoteettinen tutkimusote ja suomalainen yrityksen taloustiede: tutkimus positivismin soveltamisesta*. Tampere, [Tampereen yliopisto].

Näsi S & Keurulainen J (1999) *Kunnan kirjanpituudistus*. Helsinki, Kunnallisan kehittämissätiö.

Oulasvirta L (1996) *Kuinka kunta toimii*. [Helsinki], Kuntakoulutus.

Oulun hiippakunnan tuomiokapituli (2012) Kalajoen rovastikunta. Saatavilla: <http://www.oulunhiippakunta.evli.fi/seurakunnat/kalajoen_rovastikunta/>. Viitattu 24.9.2012.

Paulsson G (2006) Accrual Accounting in the Public Sector: Experiences from the Central Government in Sweden. *Financial Accountability & Management* 22(1): 47–62.

Pendlebury M, Jones R & Karbhari Y (1992) Accounting for Executive Agencies in the Uk Government. *Financial Accountability & Management* 8(1): 35.

Porokka-Maunuksela R, Säilä E & Honka M (2001) *Kunnan hallinto, talous ja valvonta*. Helsinki, Edita.

Richardson K (1998) The Effect of Public Versus Private Decision Environment on the Use of the Net Present Value Investment Criterion. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management* 10(1): 21–52.

Sinervo L (2011) Kunnan talouden tasapaino monitulkintaisena ilmiönä. Saatavilla: <<http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8490-2.pdf>>. Tampere, Tampereen yliopisto.

Suomen evankelisluterilainen kirkko (2012) Verot ja muut tulot. Saatavilla: <<http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/F4798384ACD179A1C22572E5003ACBF9?OpenDocument&lang=FI>> Viitattu 23.8.2012.

Suomen Kuntaliitto (2000) Kuntataloustiedote 6/2000. Saatavilla: <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tuotteet/kunta-tiedotteet/kuntatalous/2000-kuntataloustiedotteet/Documents/2_6_2000_Kuntataloustiedote.pdf>. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Viitattu 12.3.2012.

Tilastokeskus (2003) Väestön ikääntyminen. Saatavilla: <http://www.stat.fi/pc124152.oulu.fi:8080/tup/tietoaika/tilaajat/ta_05_03_niemi.html> Viitattu 24.9.2012.

Tilastokeskus (2012) Tilastokeskus – Käsitteet ja määritelmät. Saatavilla: <<http://www.stat.fi/meta/kas/julkisyhteiso.html>> Viitattu 14.5.2012.

Tuloverolaki 30.12.1992/1535.

Verohallitus (2011) Yhteisetuuden, valtion laitoksen, kunnan, seurakunnan yms. verotus. Veroilmoituksen 6 täyttöohjeet 2011. Saatavilla: <<http://vero.fi/download/noname/%7B77E10EA9-01F8-49AE-A8F8-0C8E35462F49%7D/6261>>. Viitattu 1.3.2012.

Veronsaajat (2012) Verotilastoja. Saatavilla: <<http://veronsaajat.vero.fi/fi-fi/tilastot/Sivut/Default.aspx>> Viitattu 30.5.2012.

Liite 1

Liite 1 Alavieskan kumulatiivinen kokonaissavirta herkkyyssanalyysissä

Vuosi	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Paneeli A: Alavieska, pakolliset investoinnit						
Ennen herkistelyä	63438	79300	58834	62159	59173	49771
Yhteisövero -10 %	63438	74588	49410	48023	40325	26211
Yhteisövero -50 %	63438	55740	11714	-8521	-35066	-68028
Kirkollisvero -0,5 %	63438	76805	53845	54675	49195	37299
Kirkollisvero -1 %	63438	74311	48855	47192	39216	24826
Kirkollisvero -2 %	63438	69322	38877	32224	19260	-120
Korot +1 prosenttiyksikköä	63438	78150	56623	59064	55371	45439
Korot +4 prosenttiyksikköä	63438	74702	49991	49780	43966	32444
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	63438	79875	59939	63706	61074	51937
Verot -1,5 %, korot +1 prosenttiyksikköä	63438	69960	40242	34493	22609	4487
Paneeli B: Alavieska, lisäinvestoinnit						
Ennen herkistelyä	63438	79300	58834	62159	44173	22771
Yhteisövero -10 %	63438	74588	49410	48023	25325	-789
Kirkollisvero -0,5 %	63438	76805	53845	54675	34195	10299
Kirkollisvero -1 %	63438	74311	48855	47192	24216	-2174
Korot +1 prosenttiyksikköä	63438	78150	56623	59064	40371	18439
Korot +4 prosenttiyksikköä	63438	74702	49991	49780	28966	5444
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	63438	79875	59939	63706	46074	24937
Paneeli C: Alavieska, maksimi-investoinnit						
Ennen herkistelyä	63438	78163	55425	54230	31785	6009
Yhteisövero -10 %	63438	73451	46001	40094	12937	-17551
Kirkollisvero -0,5 %	63438	75668	50436	46746	21807	-6464
Kirkollisvero -1 %	63438	73173	45447	39262	11829	-18937
Korot +1 prosenttiyksikköä	63438	76638	52598	50043	26442	-281
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	63438	78362	56276	55760	33895	8591

Liite 2

Liite 2 Haapajärven kumulatiivinen kokonaiskassavirta herkkyyssanalyyssissä

Vuosi	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Paneeli A: Haapajärvi, pakolliset investoinnit						
Ennen herkistelyä	293022	315942	307531	271849	220372	216727
Yhteisövero -10 %	293022	300457	276561	225393	158431	139301
Yhteisövero -50 %	293022	238516	152679	39571	-89332	-170403
Kirkollisvero -1 %	293022	302429	280504	231308	166319	149160
Kirkollisvero -3 %	293022	275402	226451	150228	58211	14025
Korot +1 prosenttiyksikköä	293022	307612	292191	245681	184254	171535
Korot +4 prosenttiyksikköä	293022	282623	246168	167176	75899	35961
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	293022	320107	315202	284933	238431	239322
Verot -2 %, korot +1 prosenttiyksikköä	293022	277489	231943	155309	63758	20916
Paneeli B: Haapajärvi, lisäinvestoinnit						
Ennen herkistelyä	293022	300942	292531	256849	205372	137843
Yhteisövero -10 %	293022	285457	261561	210393	143431	60417
Yhteisövero -50 %	293022	223516	137679	24571	-104332	-249287
Kirkollisvero -0, 5%	293022	294185	279018	236578	178345	104059
Kirkollisvero -2 %	293022	273915	238478	175768	97265	2708
Korot +1 prosenttiyksikköä	293022	292612	277191	230681	169254	92651
Korot +2,5 prosenttiyksikköä	293022	280118	254179	191428	115077	24864
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	293022	305107	300202	269933	223431	160438
Paneeli C: Haapajärvi, maksimi-investoinnit						
Ennen herkistelyä	293022	290939	281394	222749	148411	58354
Yhteisövero -10 %	293022	275454	250424	176293	86470	-19072
Yhteisövero -50 %	293022	213513	126542	-9529	-161293	-328776
Kirkollisvero -0,5 %	293022	284183	267881	202479	121384	24570
Kirkollisvero -1 %	293022	277426	254367	182209	94357	-9213
Korot +0,5 prosenttiyksikköä	293022	284989	271307	206035	125544	29857
Korot +1 prosenttiyksikköä	293022	279038	261221	189321	102678	1359
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	293022	296890	291481	239463	171278	86851

Liite 3

Liite 3 Haapajärven oman pääoman ja peruspääoman erotus herkkyyssanalyysissä

Vuosi	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Paneeli A: Haapajärvi, pakolliset investoinnit						
Ennen herkistelyä	201592	393437	332458	246573	144894	91046
Yhteisövero -10 %	201592	377952	301488	200118	82953	13620
Yhteisövero -50 %	201592	316011	177606	14295	-164810	-296084
Kirkollisvero -0,5 %	201592	386680	318945	226303	117867	57263
Kirkollisvero -1 %	201592	379924	305431	206033	90841	23479
Kirkollisvero -1,5 %	201592	373167	291918	185763	63814	-10304
Korot +1 prosenttiyksikköä	201592	385107	317117	220405	108776	45855
Korot +2 prosenttiyksikköä	201592	376778	301777	194237	72658	664
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	201592	396282	338809	258337	161633	112322
Verot -1 %, korot +0,5 prosenttiyksikköä	201592	374210	294664	188303	66587	-6859
Paneeli B: Haapajärvi, lisäinvestoinnit						
Ennen herkistelyä	201592	392562	397283	307098	201119	79087
Yhteisövero -10 %	201592	377077	366313	260643	139178	1661
Yhteisövero -50 %	201592	315136	242431	74820	-108585	-308043
Kirkollisvero -0,5 %	201592	385805	383770	286828	174092	45304
Kirkollisvero -1,5 %	201592	372292	356743	246288	120039	-22263
Korot +1 prosenttiyksikköä	201592	384232	381942	280930	165001	33896
Korot +2,5 prosenttiyksikköä	201592	371738	358931	241678	110824	-33891
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	201592	396727	404954	320182	219178	101683
Paneeli C: Haapajärvi, maksimi-investoinnit						
Ennen herkistelyä	201592	376309	371479	268748	150325	16182
Yhteisövero -10 %	201592	360824	340509	222293	88384	-61244
Kirkollisvero -0,5 %	201592	369553	357966	248478	123298	-17602
Korot +0,5 prosenttiyksikköä	201592	370359	361393	252034	127458	-12315
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	201592	382260	381566	285462	173191	44679

Liite 4**Liite 4 Ylivieskan kumulatiivinen kokonaiskassavirta herkkyyssanalyysissä**

Vuosi	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Paneeli A: Ylivieska ennen lisäinvestointeja						
Ennen herkistelyä	671784	780989	847791	875056	862088	808180
Yhteisövero -10 %	671784	746909	779631	772816	725768	637780
Yhteisövero -50 %	671784	610589	506991	363856	180488	-43820
Kirkollisvero -1 %	671784	749459	784730	780465	735966	650528
Kirkollisvero -5 %	671784	623337	532487	402099	231479	19918
Korot +1 prosenttiyksikköä	671784	758328	803180	809914	777836	706237
Korot +4 prosenttiyksikköä	671784	599704	490901	353921	188067	-7366
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	671784	803650	892403	940198	946341	910123
Verot -3 %, korot +1 prosenttiyksikköä	671784	630852	548938	430326	274321	80216
Paneeli B: Ylivieska, maksimi-investoinnit						
Ennen herkistelyä	671784	780989	147591	177377	160860	102382
Yhteisövero -10 %	671784	746909	79431	75137	24540	-68018
Kirkollisvero -1 %	671784	749459	84530	82785	34738	-55270
Korot +0,5 prosenttiyksikköä	671784	758328	98680	86139	25586	-73963
Korot -0,5 prosenttiyksikköä	671784	803650	189403	219348	199841	138323